

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie a patopsychologie

Alena Šimíčková

Obor: Učitelství pro 1. stupeň základních škol a speciální pedagogika
(U1SPN)

GENDEROVÉ ROLE

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Pugnerová, Ph.D.

OLOMOUC 2018

Děkuji Mgr. Michaele Pugnerové Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad a materiálových podkladů k práci.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Novém Jičíně dne

.....

Alena Šimíčková

Obsah

Úvod.....	6
1. Vymezení pojmů pohlaví a gender	8
1.1 Pohlaví	8
1.2. Gender	12
2. Partnerství, manželství, rodičovství	16
2.1. Partnerství	16
2.2. Manželství.....	18
2.3. Rodičovství	19
3. Rodina	21
3.1. Členové rodiny	22
3.2. Funkce rodiny	25
3.3. Styly výchovy	25
3.4. Typy rodin.....	26
3.5. Historie rodiny	27
3.6. Moderní rodina.....	32
3.7. Současná rodina	32
3.8. Dvoukariérové rodiny	37
4. Charakteristika dítěte v období dospívání.....	39
4.1. Vymezení období pubescence.....	39
4.2. Změna rodinných vztahů v období pubescence	40
4.3. Mezilidské vztahy v období pubescence.....	40
5. Domácí práce	43
5.1. Dělbá práce v rodině na venkově a ve městě	44
Praktická část	46
1. Cíl výzkumu	46
2. Stanovení hypotéz	46
3. Použité metody při sběru dat.....	47
4. Charakteristika vzorku	48
4.1 Charakteristika vzorku 6. ročníku:	48
4.2 Charakteristika vzorku 9. ročníku:	49
5. Výsledky šetření.....	50
6. Diskuse.....	63
7. Závěr	66

Seznam použitých zdrojů:.....	68
Seznam příloh	71
ANOTACE	

Úvod

*„Zdárná rodina je ten nejkrásnější dar Boží.
Já bych ji přirovnala k naladěné lyře: každá struna jiný tón,
a přece vspolku nejčistší souhlas.“*

Božena Němcová

Rodina je nepostradatelnou institucí pro každého z nás. Základem dobrého vztahu v rodině je vzájemná úcta, tolerance, důvěra a láska. Člověk má touhu mít stálého partnera a vychovávat s ním děti. Děti si z rodiny odnáší určité modely a pravidla chování. Rodiče by je měli vychovávat takovým způsobem, aby jednou byly také schopné založit si vlastní spokojenou rodinu.

V profesi pedagoga se setkáváme s různými typy rodin. V současné době rodiny prochází různými změnami, které i děti velice intenzivně vnímají. Děti rády sdělují své poznatky a postřehy z chodu domácnosti. Rodina je pro ně přitažlivé, ale také velmi citlivé téma. Ve škole se snažíme vést děti k samostatnosti a ochotě pomoci svým blízkým.

Na pojem gender v dnešní moderní společnosti narážíme čím dál častěji. To nás vedlo se danému tématu věnovat do hloubky a získat v tomto směru další poznatky. V diplomové práci se zaměříme konkrétně na mužské a ženské role v české rodině u dětí staršího školního věku.

První kapitola se věnuje vymezení základního pojmu sociální role a gender. Pojmy jsou vysvětleny a rozvinuty do podkapitol, které objasňují biologické a sociálně psychologické odlišnosti mezi muži a ženami. Nastíníme zde také existující vzorce chování, které jsou považovány za typicky ženské a mužské.

Druhá kapitola se zabývá oblastí mezilidských vztahů, které jsou zpravidla vnímány jako etapy před založením vlastní rodiny. Specificky je zde rozpracováno partnerství, manželství a rodičovství.

Rodině je věnovaná nejdelší část práce. Ve třetí kapitole je rozpracovaný základní pojem rodina a její členové. Dále věnujeme pozornost jejím funkcím, stylům a typům.

Tématem se zabýváme od útlých počátků až po její současné moderní pojetí. Zde nastíníme také problematiku dvoukariérových a jednokariérových rodin.

Čtvrtou kapitolou teoretické části je charakteristika dítěte v období dospívání. Je zde stručně popsána charakteristika dítěte, ale také změny v oblasti mezilidských vztahů a příprava dospívajících jedinců na partnerství a rodičovství.

Poslední pátá kapitola se blíže zabývá tématem dělba práce v rodině. Nastíníme zde stereotypní vnímání společnosti na domácí práce v rodině, které i jednotlivě popíšeme. Součástí kapitoly je pohled populace na práci z hlediska bydliště.

V praktické části jsme si stanovili cíl zmapovat dělbu práce v rodinách u dětí staršího školního věku. Sběr dat byl prováděný se 129 dětmi staršího školního věku na městské základní škole v Novém Jičíně a vesnické základní škole v Hodslavicích. Pro výzkum byla stanovena metoda dotazníku. Sledovali jsme zapojení jednotlivých členů rodiny v domácích pracích a srovnávali děti šestých a devátých ročníků, dívky a chlapce, děti z města a vesnice a rozdíl z hlediska vzdělanosti rodičů. Pro výzkum byly stanoveny čtyři hypotézy a výsledky pro větší přehlednost rozpracovány do tabulek a grafů. Na závěr jsou konečná fakta popsána v diskusi.

1. Vymezení pojmů pohlaví a gender

1.1 Pohlaví

Biologický vývoj

Lidé se z biologického hlediska rodí jako ženy a muži. Jedinci jsou tedy rozděleni na dvě skupiny s odlišnými vlastnostmi a úlohami. Zkoumání rozdílnosti a základních podobností ve vývoji obou pohlaví je předmětem biologie.

„Biologické pohlavní rozdíly se utvářejí v časově pevně stanovených krocích. Geneticky je pohlaví určeno již při samotném početí, kdy se spojí spermie s vajíčkem. Jestliže se spárují chromozomy X, bude nový človíček pohlaví ženského, spojí-li se chromozom X s chromozomem Y, bude to muž. Antropologové se domnívají, že tato diference znamená vyšší stupeň složitosti, a tedy neobvyklosti (a tudíž možná i porušitelnosti!) organismů mužské pohlaví (samčích) v porovnání s organismy pohlaví ženského (samičimi).“ (Karsten, 2006, str. 11)

Genetické rozdíly mezi muži a ženami pozorujeme nejen v pohlavních orgánech, ale také ve výšce, váze a fyzické síle. Chlapci se již rodí s vyšší váhou i výškou než děvčata. Později mohou být rozdíly ovlivňovány například množstvím a kvalitou stravy.

„Z hlediska somatotypu (typu tělesné stavby) existují viditelné rozdíly mezi muži a ženami, přijímány v naší společnosti jako standardní. Dívky mívají méně svalové hmoty a existují důkazy toho, že chromozom X jaksi zabraňuje vývoji velkých svalů. Také poměrná velikost hlavy, trupu, končetin atd. se u mužů a žen vzájemně liší.“ (Oakleyová, 2000, str. 31)

Vliv pohlaví na osobnost jedince

Osobnost jedince můžeme sledovat již od útlého věku, kdy si děti vybírají podvědomě hračky typické k jejich pohlaví. Dívky si hrají s hračkami, které připomínají domácnost, například kuchyňky a pokojíčky. Panenky, kočárky a různé zvířátka vyvolávají v dívkách pečovatelskou a vychovatelskou tendenci. Estetickou složku zastupují různé oblečky pro panenky či výzdoba pokojíčku. Chlapci se vyžívají hraním s autíčky, legem a dalšími hračkami, se kterými lze mechanicky manipulovat. Svou fyzickou sílu mohou uplatnit se zbraněmi a různými nástroji. Velice blízké jsou chlapcům sporty a další kolektivní hry.

Rozdíly mezi mužem a ženou vycházejí z biologických rozdílů, které můžeme pozorovat v každodenním životě. Ženy jsou mnohem vnímavější a citlivější než muži. Jsou více závislé na vztazích k druhým lidem, jsou orientované na domov a emočně labilní. Ženy jsou introvertní a méně útočné. Muži jsou přesvědčeni o své schopnosti ovládat okolí a manipulovat s ním. Jsou extrovertnější, statečnější, otevřenější a nezávislejší než ženy. (Oakleyová, 2000)

Pohlaví a intelekt jedince

Antifeministé tvrdili, že menší mozek ženy způsobuje její menší inteligenci. Muži sice mají větší objem hlavy, ale tahle skutečnost nehraje žádnou roli s intelektem jedince. Jeho velikost se odvíjí od velikosti těla, tudíž ženy jakožto menší postavy než muži, mají menší obvod hlavy. Dnes se provádí standardizované testy inteligence bez rozdílu mezi pohlavím.

Dívky v útlejším věku v inteligenčních testech dopadají zpravidla lépe než chlapci. Chlapci lepších výsledků dosahují až později, zejména v pubertě. Rozdílů si můžeme všimnout již v předškolním věku, kdy dívky vyčnívají především ve verbální aktivitě. Oproti chlapcům dříve mluví, používají delší věty a mají lepší slovní zásobu. Chlapci mají větší problém se čtením, který přetrvává přibližně až do deseti let. Celý školní věk chlapci zaostávají za dívkami v testech gramatiky, pravopisu a plynulosti projevu. Co se týká numerických schopností, není viditelný rozdíl mezi pohlavími. V prostorové orientaci si vedou lépe chlapci.

Jestliže rozdělíme intelekt do několika složek, patrné rozdíly mezi mužem a ženou vidíme ve verbálních, numerických, prostorových a analytických schopnostech. Rozdíly se projevují také ve tvořivosti. Jestliže chceme srovnávat tvořivost jedinců, musíme se zaměřit na jasně danou oblast. Hovoříme-li o estetickém vnímání, například hudby nebo výtvarného umění, převahují ženy. Tato skutečnost je ale dána rozdílným vzděláním muže a ženy. Muži si naopak vedou lépe v překročení jakési hranice řešení problému a originalitě.

Další vlastností osobností je identifikace dítěte s jeho rodičem opačného pohlaví. Jestliže se dívka identifikuje s otcem a chlapec s matkou, může to vést k vyšší intelektové úspěšnosti. (Oakleyová, 2000)

Sociální role na základě pohlaví

Sociální roli nazýváme očekávané jednání vůči jedinci, který má určitou sociální pozici. (Jandourek, 2001)

Každý jedinec si může osvojit i několik sociálních rolí. Role na sobě mohou být nezávislé (např. učitelka ve škole, zákaznice u kadeřníka) nebo souvislé (manželka, matka).

Jedinec má tři možnosti, jak sociální roli přijme: ztotožnění, odstup (roli navenek hraje, uvnitř se s ní ale neztotožňuje) nebo roli odmítne.

Vzdělání a dělba práce z hlediska pohlaví

Lze říci, že každá společnost má určité principy, díky kterým dělí činnosti na vhodné pro muže a vhodné pro ženy. Tyto principy však nedokládají obecná tvrzení a můžou se od různých kultur lišit.

Názory na ekonomickou dělbu práce mezi muži a ženami vychází z několika předpokladů:

- *„Prvním předpokladem je, že mateřské povinnosti (těhotenství, kojení a denní péče o dítě po dobu několika let) znamenají, že se žena musí vzdát jiné práce.*
- *Druhým předpokladem je, že mateřství je poměrně usedlá činnost a nevyžaduje mnoho energie a síly.*
- *Třetí předpoklad vztahuje totéž na domácí práce obecně.*
- *Čtvrtým předpokladem je, že v tradiční malé primitivní společnosti se ženy věnují domácnosti, což je činnost vzhledem k zásadním ekonomickým úkolům okrajová.*
- *Pátý předpoklad vychází z toho, že žena nemá fyzickou sílu a energii jako muž, a proto nemůže dělat některé mužské činnosti jako kácet stromy nebo lovit zvěř.“ (Oakleyová, 2000, str. 100)*

Odlišnosti mezi mužem a ženou jsou zjevné i ve vzdělání, budování kariéry a zaměstnání. Vzdělání je stejně přístupné dívkách i chlapcům. Rozdíly vidíme u studia středních a vysokých škol, kdy si dívky vybírají typicky ženské studijní obory a chlapci

typicky mužské. Kariéra u žen je z mnoha hledisek přerušovaná, kdežto u mužů to tak není. Muž svou kariéru buduje od ukončení studia až do důchodu. Kdežto u ženy je kariéra rozdělená do tří fází. První fáze trvá od ukončení studia do narození prvního potomka, kdy pracuje na plný úvazek. Druhou fází je období, kdy jsou děti malé. Žena se věnuje péči o své děti a nemůže si budovat svou kariéru. Poslední třetí fáze začíná v období, kdy nejmladší dítě nastupuje do školy a končí odchodem do důchodu.

Při volbě zaměstnání nás stále silně ovlivňují jisté tradice a předsudky, že typicky ženské povolání vykonává žena. Ženy pravděpodobně odmítají mužské profese nebo do ní nebudou přijaty, jelikož je k nim potřeba určitá dávka iniciativy, vytrvalosti a agresivity. Přijímají taková povolání, ke kterým mají snadný přístup, jako ke zdroji uspokojení. Je tedy zřejmé, že ženy stále vyhledávají povolání, které mají ženské rysy a muži takové, které mají mužské rysy, protože k nim s největší pravděpodobností byli vedeni a vychovávaní. (Oakleyová, 2000)

Pohlaví a gender

„Pohlaví“ je biologický termín, „gender“ je pojem psychologicko-kulturní. Selský rozum naznačuje, že jde jen o dva způsoby pohledu na tutéž věc a že člověk, který patří, řekněme, k ženskému pohlaví, bude automaticky patřit k odpovídajícímu ženskému genderu. Skutečnost je však jiná. Být mužem nebo ženou, chlapcem nebo dívkou, je stejně záležitostí oblečení, gestikulace, povolání, sociální sítě a osobnosti jako záležitostí podoby genitálií.“ (Oakleyová, 2000, str. 121)

Řada kultur vymezuje pojem gender jinak. Společně vychází z toho, že základní kritérium je biologické pohlaví, avšak v dalších myšlenkách se neshodují a odlišují jeden gender od druhého. Lze tedy nalézt muže a ženu, kteří budou mít různé varianty genderových rolí. Například intersexuálové, což jsou lidé, kteří mají vnitřní nebo vnější pohlavní orgány odlišné od typicky mužských nebo ženských. Navenek mohou mít pohlavní orgány jednoho pohlaví a uvnitř orgány pohlaví druhého. Pohlaví a gender jsou tedy dva odlišné pojmy. Některé společnosti dokonce neuznávají dvě, ale tři kategorie pohlaví.

Gender je na člověku vidět na první pohled, kdežto pohlaví ne. Důležitou roli při vytváření genderové identity hrají rodiče. Děti neznají biologickou anatomii a tak záleží

na stylu oblékání, účesu a pojmenování, aby si mohly vytvářet svou identitu. Gender je tedy vymezen sociálně a ne biologicky. (Oakleyová, 2000)

1.2. Gender

„Pojem označující nikoli biologické, ale soc. aspekty pohlaví. Čes. překlad rod se neujal, protože bývá chápán v jiných významech. Pohlaví člověka je dáno biologicky, ale pokud jde o soc. chování, lidé se nerodí jako muži a ženy, ale musí se naučit jako muži a ženy jednat. Existuje řada vzorců chování, které jsou ve společnosti považovány za typicky mužské nebo ženské. Jaké chování je biologicky podmíněno a co je výsledkem kulturního vývoje společnosti.“ (Jandourek, 2001, str. 90)

Genderové role

Role, které se váží k mužům a ženám jsou v první řadě vytvářeny sociálně. Kdyby byly vytvořeny z biologického hlediska, nebyl by potřeba proces socializace a proces sociální kontroly.

Role ženy je spojována se sférou rodiny. Je považována za nenahraditelnou a nezastupitelnou v rodičovské roli matky. Žena má odpovědnost za intimní a nepřetržitou péči o dítě a domácnost.

„Jednorozměrný model muže a ženy, podle nějž se dá mužství a ženství pojmout v jediné dimenzi jako úsečka mezi pólem nejzazší maskulinity a pólem extrémní feminity, mezi nimiž je oblast víceméně neutrální, je ve společenských vědách již nějakou dobu zpochybňován a postupně nahrazován modelem dvojrozměrným nebo dualistickým, jehož základní teze zní: každá osoba může mít znaky jak maskulinní, tak femininní nezávisle na svém biologickém pohlaví.“ (Karsten, 2006, str. 25)

Karsten (2006) uvádí příklad vlastností, které jsou „typicky ženské“ a „typicky mužské“:

„Ženy jsou:

bezmocné

citově založené

emocionální

empatické

jemné

parádnice

milovnice dětí

mírné

náladové

nelogické

nerozhodné

nesamostatné

něžné

ohleduplné

pasivní

pečlivé a opatrné

plné porozumění

poslušné

povolné

přitažlivé a dráždivé

příjemné

Muži jsou:

agresivní

aktivní

autoritativní

bojovní

ctízádstiví

dobrodruzi

dominantní

neohrožení

nesnadno zranitelní

nezávislí

objektivní a věcní

odhodlaní

odolní

odvážní až opovázliví

panovační

podnikaví

přímí

racionální

realističtí

rozhodní

rozvážní

<i>přívětivé</i>	<i>sebejistí</i>
<i>senzibilní</i>	<i>sebevědomí</i>
<i>slabé</i>	<i>schopní sebeovládání</i>
<i>soucité</i>	<i>silní a energičtí</i>
<i>šarmantní</i>	<i>soutěživí</i>
<i>taktní</i>	<i>spolehliví</i>
<i>toužící po jistotě</i>	<i>stateční smělí</i>
<i>úzkostné</i>	<i>tvrdí</i>
<i>vyžadující ochranu</i>	<i>velcí a silní</i>
<i>zaměřené na rodinu</i>	<i>vůdci</i>
<i>závislé</i>	<i>vyrovnání</i>
<i>žvanivé</i>	<i>zodpovědní</i>
	<i>a – muži nepláčou“</i>

(Karsten, 2006, str. 24)

Osvojování genderových rolí

Existují určité vzorce chování v dané společnosti, které jsou typicky ženské nebo mužské. Každé dítě je ihned po porodu klasifikováno podle pohlaví, tudíž je mu připisán určitý gender. Na učení své role mají velký vliv rodiče, kteří ho různými způsoby ovlivňují. Děvčátka oblékají do růžové barvy a chlapce do modré. Vybírají typické hračky, chlapcům auta, letadla, zbraně a dívkám panenky, nádobíčko apod. Jestliže si děti zvolí typickou hračku pro své pohlaví, pozitivně ovlivňují své přijetí odpovídající genderové roli. Rodiče často dětem vštěpují postoje, které si pak nesou celý život. Například, že kluci přece nebrečí, musí se chovat jako chlapi, apod. Pozdější životní zkušenost je ovšem jiná. Dítě také ovlivňuje moc rodičů. Mají tendenci napodobovat silnější rodiče a identifikovat se s nimi. Proto se stává, že když je matka dominantní, syn je jí velice podobný.

„Genderové role a genderovou identitu si dítě neosvojuje mechanicky od rodiče, ale tím, že se s ním různými způsoby identifikuje. V zásadě se dítě chce rodiči podobat a to je motivuje, aby se chovalo stejně rodič, a tím iniciuje určité mechanismy chování, zprvu nevědomě a později vědomě. Jak „imitace“, tak „identifikace“ označují tendenci jedince reprodukovat aktivity, postoje a emocionální reakce, které vykazuje skutečný nebo symbolický model.“ (Oakleyová, 2000, str. 135)

Ve společnosti otcové tráví velice málo času doma a mnohdy se nepodílí na výchově dětí. Chlapci jsou vychováváni matkami a může pro ně být těžší vyzrát v muže. Čelí riziku, že se nevyvine správná genderová identita. U děvčat je takové riziko mnohem menší.

Pro dívky i chlapce platí, že silný a láskyplný vztah dítěte a rodiče vede k silné identifikaci. Jestliže se otec chová vřele k rodině, chlapec si snadněji osvojuje mužskou genderovou roli.

Také v českých pohádkách děti mohou vidět, že jsou mužské a ženské postavy znázorňovány generově stereotypním způsobem. Tradičním způsobem je zde vymezena ženská a mužská sociální role. Ženy jsou matky, manželky a je u nich zdůrazňována krása, добрota, laskavost, pokora, skromnost, píle a pracovitost. Typické pohádky jsou například Popelka, Sněhurka, Šípková Růženka, O dvanácti měsíčkách. Muži jsou v pohádkách dominantní, stateční a silní. Plní svou úlohu, vydávají se na strastiplné a dobrodružné cesty. Pohádky na děti působí od útlého dětství, mají na ně velký vliv a utváří jisté hodnotové žebříčky.

2. Partnerství, manželství, rodičovství

2.1. Partnerství

„Vztah, který je na rozdíl do přátelství orientován nikoli k osobnosti partnera, ale ke společnému cíli. Je dán společnou účastí v nějakém podnikání, sdílení povolání, zájmu, úkolu s vysokou mírou vzájemné závislosti a potřeby kooperace. Tím se liší od kamarádství nebo známosti.“ (Jandourek, 2001, str. 182)

Důležitou roli hraje volba partnera. Lidé mají často vytvořen ideál svého protějšku, ale ne vždy se tyto očekávání vyplní. Člověk upřednostňuje partnera stejné rady, stejné sociální vrstvy a stejného náboženství. Větší úspěšnosti dosahují sňatky homogenních partnerů. (Matoušek, 1993)

Partnerský vztah ovlivňují individuální zkušenosti, vývojová úroveň a potřeby určitého člověka. Vztah zpravidla prochází dvěma fázemi. První fází je období romantické lásky. Partneři se poznávají, nemají dostatek společných zkušeností. Druhou fází je realistický vztah, který můžeme shrnout do několika bodů:

„a) Realistické hodnocení partnera – schopnost posuzovat jej racionálně, nejen emotivně a akceptovat i jeho nedostatky.

b) Realistické hodnocení partnerského vztahu i své vlastní role v tomto vztahu. Důvěra a otevřenost, schopnost komunikovat bez zbytečných emocí.

c) Prohloubení intimity, uchování výlučnosti vztahu.

d) Realistické hodnocení možností tohoto vztahu. Důraz na sdílení života, na vzájemnou solidaritu a respekt.“ (Vágnerová, 1999, str. 256)

Jestliže je vztah realistický, jedinec má tendenci být tolerantnější a respektující odlišné vlastnosti partnera. Toleruje partnerovu určitou volnost a individuální právo. Na druhé straně jsou akceptovány oboustranné povinnosti. (Vágnerová, 1999)

Život bez trvalého partnera

Manželství či partnerství je důležitou součástí identity dospělého člověka. Jedince váže k určitým sociálním skupinám. Jestliže jedinec nežije v partnerství, je definován něčím jiným než mezilidskými vztahy, které jsou standardní, například svou profesí. Může mu chybět některá složka identity. Jedinec si na druhé straně zachovává psychickou a sociální autonomii.

Život bez partnera může mít několik důvodů. Jedinec si tento životní styl mohl zvolit sám, jelikož mu vyhovuje a nechce si najít partnera ani v budoucnosti. Další je jedinec, který si život bez partnera vybral pouze pro období mladé dospělosti a v budoucnosti chce žít v partnerství. A poslední možností je jedinec, který je bez partnera nedobrovolně, ale nemá jinou možnost, jelikož trvalého partnera nenašel.

Výhodou života bez partnera je volnost, otevřenost dalším zkušenostem, možnost dosahovat lepších výsledků a prioritně se zaměřit na určitý cíl. Nevýhodou je ztráta určitých životních příležitostí, osamocení a sociální izolace, návyk na tento životní styl a neochota se přizpůsobovat. (Vágnerová, 1999)

Volné soužití

Volné soužití se objevuje především u mladých lidí. Partneri spolu žijí v jedné domácnosti a sňatek odkládají až na pozdější dobu. Tuto formu soužití můžeme považovat za přechodnou a přípravnou na manželství. Volné soužití může naplňovat emocionální i sexuální potřeby, avšak mnohdy dává pocit nejistoty a nespokojenosti.

Z takového partnerství se rodí méně dětí. Většinou jde o volbu alternativy, která s dětmi do budoucna příliš nepočítá. V takovém vztahu mohou být partneri nejistí a nevytváří dostatečně funkční zázemí pro rodinu. Bezdětný vztah může ve společnosti působit jako méně funkční či jen přechodný. (Vágnerová, 1999)

2.2. Manželství

Manželstvím rozumíme vztah muže a ženy, kteří se právně zavázali ke společnému životu. Do svazku manželského partneri vstupují dobrovolně. Manželé společně spravují nabytý majetek a finance, udržují své obydlí, starají se o výchovu dětí, komunikují a tráví spolu volný čas.

„Manželství znamená přijetí společensky vymezeného životního stylu dospělosti. Uzavření manželství je spojeno s rituálem, který přesně určuje počátek této fáze. Vstupem do manželství získává jedinec novou roli, která je sociálně žádoucí a má – zejména u dívek – větší prestiž než role svobodného. Manželská role se stává významnou součástí osobní identity. Manželství představuje základ pro vytvoření nového rodinného zázemí, které by nahradilo původní orientační rodinu. V tomto smyslu stimuluje další, kontinuální proměnu osobní identity.“ (Vágnerová, 1999, str. 261)

Manželé mají i k manželství a jejich nově nabyté roli určitá očekávání, která mohou být idealistická nebo naopak negativistická. K předpokladu úspěšného manželství je potřeba míra mezi očekáváním a realitou. Důležitou roli hraje osobnost partnera, představa o své vlastní roli v manželství a míra souladu vzájemných očekávání a plánů obou partnerů.

Rozvod

Rozvodem rozumíme právní zrušení manželství. K rozpadu manželství předchází jeho reálný rozpad. Jestliže k rozpadu dojde z důvodu úmrtí jednoho z partnerů, nehovoříme o rozvodu, ale o ovdovění.

„Rozvod lze chápat jako významnou událost v životě lidí s řadou sociálních důsledků, mezi něž patří zejména narušení fungování rodiny a výchovy dětí, ale často i výrazná změna ekonomického i sociálního statusu některých členů původní rodiny, změna jejich způsobu života, zaměstnání apod. Důsledkem rozvodu jsou tzv. neúplné rodiny, které při rostoucím počtu a nepružné reakci společnosti na jejich potřeby stávají závažným sociálním problémem.“ (Maříková, Petrusek, & Vodáková, 1996, str. 955)

Možný (2002) uvádí několik základních faktů o rozvodu:

- manželství hrozí rozpad nejvíce na jeho počátku a zejména mladým lidem
- průměrná doba manželství trvá dvanáct let

- za rozpadem manželství může být také vzdělanost rodičů (u manželů se středním vzděláním s maturitou nebo vysokoškolským vzděláním je menší rozvodovost)
- část rozvodů je u manželů, kteří už jeden rozvod v životě absolvovali
- ze dvou třetin se rozvádí manželství, které má nezletilé děti
- nejčastějšími navrhovatelkami jsou ženy

Opakované manželství

Lidé velice často manželství zkoušejí znovu. Jejich špatná zkušenost nebo neúspěch z předešlého manželství je neodradí od vytvoření nového. Partneři podstupují další sňatek, nebo žijí v nesezdaném soužití. Nově vytvořená rodina je dosti odlišnou od té původní. Sňatek může nastat zanedlouho po rozvodu. Zejména muži mívají sňatek velmi brzy. Jestliže se ženy se situací rozvodu vyrovnají, často zůstávají spokojené bez nového partnera. Výzkum ukázal, že jsou děti lépe prosperující v opakovaném manželství, než když žijí v neúplné rodině. Ve starším věku tohle tvrzení platí jen pro dívky, chlapci nového partnera matky většinou těžko snáší. (Možný, 2002)

2.3. Rodičovství

Mateřství a rodičovství se spojuje s obdobím dospělosti a jsou očekávanou součástí životních fází člověka. Jsou chápány jako životní náplň a životní úkol. (Sobotková, 2007)

Přechod k rodičovství považujeme za nejvýznamnější přechod v rodinném cyklu jedince. Rozhodnutí máme plně ve svých rukou, což by se zdálo býti lehčí. V našem životaběhu to ale funguje spíše naopak.

Rodičovství je důležitá role osobnosti dospělého člověka. Začíná již před narozením nebo adoptí dítěte. Je spojená s výchovou dětí a utváření rodinných vztahů. Z kontroly porodnosti vychází, že nastal pokles narozených dětí. U některých párů je uzavření sňatku a zakládání rodin posunuto na pozdější dobu.

Odložení rodičovství může nastat z důvodu několika negativ, které tato role přináší. Rodiče narozením dítěte získávají určitou zodpovědnost a ztrácí relativní volnost. Obavy

mohou nastat také ze zpomalení kariéry, finančního znevýhodnění, negativního vlivu na vztah či strach ze svého selhání jako rodiče. Rodičovská role je nevratná, rozhodnutí nelze vzít zpět.

Přínosem rodičovství je rozvoj vztahů. Manželé se vidí v nové roli otce a matky, mají radostný vztah s dítětem, navazují nové kontakty s rodinami. Mateřství je pro některé matky smyslem života a dostávají pocit osobní hodnoty. (Možný, 2002)

3. Rodina

Definovat rodinu je velice obtížné, jelikož se v mnoha literaturách může lišit. Liší se v oblasti různých vědních disciplín (psychologie, sociologie), různé jsou i v oblasti téže vědy (sociální psychologie, pedagogická psychologie) a v neposlední řadě na základě různých aspektů v rodině (role, funkčnost, socializace).

Rodinu považujeme za nejlepší formu pro udržení lidské civilizace. V dávné historii a ani v současnosti jsme se nesetkali s lepším způsobem soužití muže a ženy. Účelem rodiny je rozmnožování se a výchova potomstva. (Grecmanová, Holoušková, Urbanovská, & Bůžek, 2000)

„Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho co je r., jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd. Funkcemi r. jsou reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku r. postupně státním a dalším institucím, což vede k určité krizi rodiny, patrné např. na vysoké míře rozvodovosti. I nadále však r. zůstává důležitým prostředím socializace, intimacy a soc. podpory.“ (Jandourek, 2001, str. 206)

Vývoj rodiny můžeme rozdělit zhruba do tří etap. Etapy závisí na proměnách ve struktuře každé rodiny.

1. etapa tzv. předrodičovská – jedná se o manželskou rodinu bez dětí
2. etapa tzv. rodičovská – zde hovoříme o rodině pečující o jedno nebo více dětí
3. etapa tzv. porodičovská – děti se osamostatní a odchází od rodiny

Rodina je fungující jednotka společenství lidí. Základní jednotku tvoří dva rovnocenní partneři, děti a další příbuzní. Hovoříme o velké či malé rodině. Malou rodinu tvoří rodiče (matka s otcem) a dítě (děti). Součástí velké rodiny jsou i příbuzní (prarodiče, tety, strýcové, sestřenice, bratřenci atd.). V prostředí rodiny dítě poznává první lidské vztahy, city a okolní svět. Předpokladem fungující rodiny je dodržování určitých pravidel. (Možný, 2002)

3.1. Členové rodiny

Rodiče

Rodiče jsou pro děti nejen bytostí milujícími, ale i autoritami. Děti jsou na svých rodičích velmi dlouho závislé. Rodičovská postava proto vzbuzuje dvojznačné city. Z těchto dvou hledisek se skoro nikdo s rodičem neztotožní úplně, ale skoro každý s rodičem vede dialog. (Matoušek, 1993)

Postavení otce a matky vyplývá ze specifických životních rolí obou pohlaví. V rodinné výchově se role naplňují v harmonii síly a něhy. Obě pohlaví mají v rodině nezastupitelné postavení. Pro dítě je velice důležité, aby mohlo vyrůstat v prostředí, kde uvidí vzájemné vztahy mezi mužem a ženou, otcem a matkou. (Grecmanová, Holoušková, Urbanovská, & Bůžek, 2000)

Otec

Otec je často nazýván jako tzv. živitel rodiny. Jeho úlohou je v první řadě zabezpečit rodinu po stránce ekonomické. Je ale také pomocníkem pro matku při domácích pracích i výchově dětí. Podílí se na soudržnosti vztahů, disciplíně a údržbě celé domácnosti.

Pro rodinu je velice důležité, aby se otec podílel na výchově svých dětí. A to i přes jeho vypětí v zaměstnání (v současné době již mnohdy není jediný vydělávající a zabezpečující člen rodiny) a upřednostňování vlastních zálib.

Průzkumy ukázaly, že se v posledních desetiletích funkce otce výrazně zlepšila. Otcové se v dnešní době mnohem více věnují dětem a tráví s nimi jejich čas. Od otce se očekává odpovědnost, věrnost, spolehlivost a porozumění s matkou, dětmi i dalšími příbuznými. (Grecmanová, Holoušková, Urbanovská, & Bůžek, 2000)

Matka

Role matky začíná již v době těhotenství. Hormonální změny působí na matku již v těhotenství a těsně po porodu. Proto je toto období velice citlivé. Vytvoření citového vztahu a porozumění dětským projevům usnadňuje již raný kontakt matky a dítěte. Tento kontakt uspokojuje mateřskou roli a podporuje rozvoj dítěte.

Matka v rodině zastupuje důležité místo. S dětmi je v každodenním kontaktu a zajišťuje základy mravní, citové, intelektové, pracovní i tělesné výchovy. Je laskavá a trpělivá, ale neměla by být vůči dětem nedůsledná a ustupující. Ne vždy prožívá jen pozitivní city. Mateřství sebou přináší i mnohé problémy a matka může výchovu prožívat jako stereotyp. Často jsou kladeny vysoké nároky od společnosti, která předpokládá, že je jednoznačně šťastná a role matky ji naplňuje. (Vágnerová, 1999)

Matka je považována za „domácí paní“, která odpovídá za domácí práce. Jejím úkolem je být „emocionálním vůdcem“, který zabezpečí tělesnou i psychickou integritu dětí. Formuje pozitivní vnitřní atmosféru a snaží se o zachování celé rodiny. Neplní tedy jen praktické úkoly. Tvoří rodinu, která se vzájemně podporuje a klade důraz na vztahy a péči o ostatní členy. (Čačka, 2000)

Dítě

Dítě je lidský jedinec v období do patnácti let. Je právně nezletilý. (Hartl & Hartlová, 2009)

Dítě je tedy člověk v období dětství do dospělosti. Od narození do ukončení dle tradičního pojedí sedmého roku života je první úsek sociálního vývoje člověka. Z biologického hlediska dětství končí pubertou, ze sociálního hlediska až vlastní odpovědností života. Právně považujeme jedince za dítě do patnáctého roku, respektive osmnáctého roku života. Dle Úmluvy o právech dítěte je dítě „každá lidská bytost mladší osmnácti let“.

Pro dítě je dětství obdobím primární socializace. V rodinné výchově se dítě učí normy, hodnoty, jazyk, vzorce chování a základní dovednosti. Značný vliv na dítě má socioekonomický status rodiny a socializace rodiny. Ve společnosti má dítě specifické podmínky, jako je povinná školní docházka, absence trestní a právní zodpovědnosti a zákaz práce. Děti dospívají dřív fyzicky než sociálně, což má v dalších fázích životního cyklu vliv na kdysi tradiční vzorce chování. (Jandourek, 2001)

Sourozenci

Sourozenci jsou zpravidla děti stejných rodičů. Mají stejné vychovatele i příbuzné, se kterými zažívají stejné rodinné události. Stýkají se se stejnou skupinou lidí. Sourozenci mezi sebou mají určité vnitřní vztahy, které jsou dány povahovými a temperamentními rysy jedince. Velkou roli hrají i další činitele, jako je počet sourozenců, věk a pořadí jejich narození.

Sourozenec je pro dítě velice důležitý. Společně se učí, jak se k sobě chovat a jednat ve společnosti. Sourozenci mohou mít dobrý vztah, ale i špatný. V případě dobrých vztahů si spolu hrají, podporují se, spolupracují a komunikují. Berou na sebe ohled a vzájemně se tolerují. Jestliže jsou mezi sebou spíš soupeři, vznikají hádky a konflikty. Rodiče by v těchto situacích neměli děti nespravedlivě soudit. (Grecmanová, Holoušková, Urbanovská, & Bůžek, 2000)

Prarodiče

Roli prarodiče člověk získává, aniž by ji mohl sám ovlivnit. Je biologicky podmíněná a má trvalý charakter. Doba vzniku závisí na jednání jejich potomka, který se rozhodne stát rodičem. Prarodičovská role je jednou z rolí, která potvrzuje vlastní stárnutí jedince.

Prarodiče jsou nedílnou součástí rodiny. Učí děti citového vztahu mezi dvěma generacemi. Děti si uvědomují spojitost mezi přítomností a minulostí, vnímají tradice a osvědčené hodnoty. Setkáváme se i s extrémní podobou vztahů mezi rodiči a prarodiči. V prvním případě rodiče přenáší své veškeré povinnosti na prarodiče a výchovu zastupují oni. V druhém extrémním případě rodiče zakazují kontakt dětí s prarodiči. Děti tak přichází o lásku babičky a dědečka. (Vágnerová, 1999)

„Prarodičovská role má několik typických znaků:

- *Posouvá generační příslušnost jedince, a proto má z tohoto hlediska největší subjektivní význam, když ji člověk získá poprvé. Narození dalších vnoučat už takový účinek nemá a může být přijímáno odlišným způsobem.*
- *Nepřináší přímou zodpovědnost a jednoznačně vyjádřenou povinnost k narozenému vnoučeti. Prarodič nemá stejná práva ani stejné povinnosti jako rodiče. Může se s touto rolí ztotožnit, ale může ji i odmítnout.*

- *Potvrzuje normalitu rodiny, protože splňuje určitá sociální očekávání. Je součástí generativity, jednou ze složek seberealizace tohoto věku.*“ (Vágnerová, 1999, str. 334)

3.2. Funkce rodiny

Biologicko-reprodukční funkce - jedna z nejdůležitějších a nejstarších funkcí. Je významná pro jedince, ale také pro společnost jako celek. K rozvoji společnosti je potřeba stálá reprodukční základna. K zabezpečení další reprodukci se musí narodit určitý počet dětí.

Sociálně-ekonomická funkce - důležitá z hlediska materiálního a finančního zabezpečení rodiny. Členové rodiny vykonávají povolání a zapojují se tak do ekonomického cyklu. Jestliže rodina není schopná zajistit základní životní podmínky, pomáhá stát v podobě různých sociálních příspěvků.

Ochranná funkce - plní úkol zajišťování základních životních potřeb všech členů rodiny.

Sociálně výchovná funkce - členové si osvojují základní návyky a způsoby chování v běžné společnosti. Rodina je pro dítě první sociální skupinou, která ho učí přizpůsobovat se životu a připravuje ho na vstup do praktického života.

Rekreační, relaxační a „zábavná“ funkce - tato funkce má největší význam pro děti, ale týká se všech členů rodiny. Díky rodinnému zázemí poskytuje odpočinek a regeneraci duševních i tělesných sil.

Emocionální funkce - pro rodinu je nejzásadnější, jelikož nám žádná jiná skupina nenabízí tuto funkci v takové míře. Rodinné zázemí nám má zajistit citové zabezpečení, pocit lásky, bezpečí a jistoty.

3.3. Styly výchovy

Rodina je první místo, kde se dítě setkává s výchovným působením. Rodiče mají možnost dítě formovat už od prenatálního období. Novorozeně je svým rodičům zcela oddané, je fyzicky i duševně velice slabé.

Na výchovu svého dítěte mají rodiče přirozené právo a povinnost. Vždy však musí akceptovat jeho osobnost. Rodiče kladou důraz na intelektuální, citový i mravní profil dítěte. Rodič může působit jako autorita a pedant nebo může klást důraz na kamarádský vztah mezi ním a potomkem. Vždy by však měl vycházet z respektování jejich potřeb a respektovat jeho individualitu a právo. Děti by rodičům měly opětovat náležitou oddanost, úctu a lásku.

Autoritativní výchova – typické k tomuto stylu výchovy je vyžadování autority, tresty a příkazy. Narušují citové vazby mezi rodičem a dítětem. Dítě má mnohdy pocity úzkosti, strachu, křivdy a bezradnosti. Ve společnosti může působit zakřiveně a ustrašeně, má sklon k depresím.

Liberální výchova – můžeme také říct slabé vedení, výchova působí kamarádsky. Na dítě jsou kladeny nízké požadavky, má hodně svobody a často má vysoké sebevědomí. V důsledku má problém s plněním svých povinností.

Demokratický styl – je označován jako nejvhodnější styl výchovy. Možno říci, že je kombinací předešlých dvou stylů. Základem jsou předem dohodnuta pravidla a kompromisy, které dodržují všichni členi rodiny.

Každé dítě je samo o sobě osobností. Není jen obrazem svých rodičů, i když se o to mnohdy svým neustálým komandováním pokoušejí. Dítě není živou hračkou svých rodičů. (Grecmanová, Holoušková, Urbanovská, & Bůžek, 2000)

3.4. Typy rodin

Funkční rodina - nejběžnější typ rodiny. Zajišťuje dítěti dobrý a řádný vývoj. Rodina je v podstatě intaktní.

Problémová rodina – v rodině se vyskytují závažné poruchy jedné či více funkcí. Vývoj dítěte ani systém rodiny neohrožuje. Rodina je schopna tyto problémy řešit sama. V případě potřeby přichází orgán sociálně-právní ochrany dětí, který rodinu sleduje a pomáhá tyto problémy eliminovat.

Dysfunkční rodina – zde se vyskytují poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které ohrožují vývoj a prospěch dítěte nebo celé rodiny jako celku. Je třeba učinit řadu opatření zvenčí, jelikož tento typ problému rodina není schopna řešit sama.

Afunkční rodina – tento typ rodiny přestává plnit svůj základní úkol a dítěti značně škodí nebo ho dokonce ohrožuje na jeho existenci. V této situaci nemá smysl sanace. Dítě je rodině odebráno a následně umístěno do náhradní rodiny či institucionální péče.

V literatuře se setkáváme s různou typologií rodin. Rodinu většinou rozdělujeme dle strukturálních a strategických vzorců. V práci D. Kantora a W. Lehra *Inside the family: Toward a theory of family process* (1975) jsou rozlišeny tři základní typy:

- *„Uzavřený rodinný systém – je typický pevnými strukturami (rigidní prostor, pravidelný čas a stálá energie) jako vztažnými body pro řád a změnu.*
- *Otevřený rodinný systém – řád a změna vyplývají z interakce relativně pevných, ale vyvíjejících se rodinných struktur (pohyblivý prostor, proměnlivý čas a pružná energie).*
- *Náhodný (nepravidelný) rodinný systém – všechny struktury jsou nestabilní (rozptýlený prostor, nepravidelný čas a fluktuující energie).“ (Sobotková, 2007, str. 51)*

3.5. Historie rodiny

„Asi před pěti až šesti miliony lety se na východě a na jihu afrického kontinentu udála změna, která navždy poznamenala dějiny světa. Od hominidů rodu Australopithecus nebo spíše od dosud neznámého článku spojujícího australopitéky s jejich předky se oddělila nejstarší vývojová větev, „člověk zručný“ – Homo habilis. Vznikem prvního lidského druhu započalo velké drama neumdlévajícího tvrdého zápasu člověka s přírodou, zápasu, který dodnes neskončil.“ (Horská, Kučera, Maur, & Stloukal, 1990, str. 9)

Rodinu považujeme za nejstarší lidskou společenskou instituci, která vznikala už kdysi v pradávných dobách. Člověk se tenkrát ještě zdaleka nepodobal tomu, jak ho známe dnes. Vznikala nejen z důvodu přirozeného pohlavního pudu, který vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu, ale také z důvodu potřeby potomstvo ochraňovat, vzdělávat a připravovat pro život. Člověk byl příliš nedokonalým tvorem mezi všemi ostatními živočichy. Dítě na svět přicházelo málo připravené, tudíž byla péče a ochrana o něj životní

nutností. Žena a muž a případně další blízcí lidé pro něj vytvářeli životní podmínky pro přežití.

V současnosti nejsme nuceni bránit se proti dravé zvěři a projevům přírody, ale mohou nám hrozit jiná nebezpečí. Dítě i dnes potřebuje od svých rodičů ochranu, péči, výchovu a vzdělávání. Životní potřeby dítěte zůstávají i nadále, i když poněkud v jiném smyslu. (Matějček, 1994)

Pravěk rodiny

Archeologie nám může doložit, že člověk dnešního typu žil již v době kamenné a také jeho způsob života. Je téměř jisté, že člověk žil ve skupinách. Nejmenší jednotkou společenské organizace byla rodina. Jelikož ji tvořily všechny známé společnosti, předpokládáme, že byly tvořeny i době kamenné.

Lidé se v době kamenné živili lovem a sběračstvím. Rodiny byly malé, stabilní společenství. Porodnost byla velice nízká. Matky dlouho kojily, což působilo jako antikoncepce, někdy podstoupily uměle vyvolaný potrat. Skupiny se často stěhovaly za potravou a matka by víc jak jedno dítě nezvládla. Muži byli při cestách v pohotovosti s loveckým náčiním a matky nesly majetek rodiny a malé děti. (Matoušek, 1993)

Neolitická revoluce (kolem roku 8 000 př.n.l.)

Situace se radikálně mění a lidé se díky příznivému klimatu mohou usazovat déle na jednom místě. Zkouší pěstovat rostliny a chovat zvířata pro svou obživu. Ženy začaly s výsevem semen, výrobou keramiky a tkalcovstvím.

Když vznikla trvale obydlená sídla a obhospodařovaná území, začala se rozvíjet řemesla, obchod a vojenství. Společnost se diferenciovala dle majetku. Vedoucí postavení v rodinách i společnosti získávají muži. Počet dětí začíná stoupat. (Matoušek, 1993)

Oikos a polis (8. a 7. století př.n.l.)

Ženy měly větší volnost, na veřejnosti se mohly pohybovat bez doprovodu. Mohly se účastnit rozmluv, vykonávaly všechny domácí práce, včetně vaření (kromě masa). Muži a ženy byli oddělováni při jídle, po jídle si ženy mohly za muži přisednout. I přesto byly rodiny striktně patriarchální (hlavní slovo měl muž).

Mužům byly tolerovány konkubíny. Levobočci mohli být otcem uznáni za legitimní potomky, pokud manželka porodila syna. Slušelo se, aby se před svatbou o nevěstu ucházelo víc nápadníků. Pořádaly se různé soutěže a otec dívky pak vybral nejlepšího. Vybraný ženich nosil otcí nevěsty dary a ten pak dal dceři věno. V případě, že byla později manželem zapuzena, dostala věno zpět.

Řecká společnost nutila muže ke sňatku. Ve Spartě mužům, kteří se odmítli oženit, hrozil trest. Muži se neženili z lásky, ale proto, aby měli mužského následovníka a udrželi tak rodinný kult.

Dítě nebylo považováno za plnoprávnou osobu do té doby, než dostalo jméno. Chlapci často dostávali jméno po dědečkovi z otcovy strany. Potraty v této době nebyly právně stíhány, jelikož děti nespádaly pod právní ochranu. V tomto ohledu měli právo otcí. Vdané ženy nemohly podstoupit potrat bez souhlasu svého manžela. Z důvodu regulace rodiny, byly děti odkládány v hliněných nádobách nebo košících na veřejná místa. (Matoušek, 1993)

Rodina ve starověkém Římě

Když kolem roku 450 př.n.l. Římané sestavovali svůj první právní kodex (tzv. Dvanáct desek) prohlásili, že je rodina základní jednotkou společnosti.

Rozlišují dva druhy sňatku:

- přímý (nevěsta přeházela z otcovy péče do péče manželovy)
- volný (žena byla ponechána v otcově péči s majetkovými, dědickými i jinými právními následky)

Ženy pracovaly jako švadleny, porodní báby, kojné, kadeřnice, písárky, sekretářky, vychovatelky, obchodnice a modistky. Zmínky byly dokonce i o lékařkách. Majetné ženy mohly řídit svůj vlastní majetek.

Stará forma uzavírání manželství zanikla. Manželství znamenalo příslušnost ženy k náboženskému kultu mužovy rodiny. Rodinná pouta měla posílit série zákonů, které vydal Augustus. Zákon ukládal povinnost uzavřít sňatek mužům z nejvyšších společenských vrstev, zvýhodňoval rodiny s více dětmi, jiný byl zaměřen proti cizoložství. (Matoušek, 1993)

Rodina ve středověku

Říci, jak vypadala evropská nebo slovanská rodina, je v raném středověku velice obtížné. Můžeme se řídit pouze kronikářskými zmínkami nebo archeologií.

Slované k nám přišli okolo 5. století n.l.. Víme, že žili v malých vesnicích a hradištích chráněných dřevěnými palisádami. Pozorovali zemědělství. Rodina byla patriarchální. Slovanští muži mohli mít více žen. Například vůdce Sámó měl 22 synů a 15 dcer s dvanácti manželkami, kyjevský kníže Vladimír měl pět manželek a 800 konkubín. Mnohoženství bylo tolerováno u bohatých a mocných mužů.

U východních Slovanů je doloženo soužití ženy s více muži. Zmiňují se o tzv. snachočeství, což znamená sňatek vykonaný otcem ženicha v zastoupení. Na jaře oslavovali plodné síly přírody a byly dovoleny sexuální styky všem se všemi.

I když křesťanství bojuje proti polygamii, roku 1039 vydal Břetislav II. nařízení zapovídající mnohoženství. Pohanští předkové od nevěst neočekávali panenství, po svatbě však vyžadovali věrnost. Cizoložství s vdanou ženou bylo trestáno smrtí, znetvořením nebo prodáním do otroctví. Muž směl milovat svobodnou ženu a mohl ji zařadit mezi své manželky nebo konkubíny.

„Křesťanství má k rodině postoj zdánlivě dvojaký. Bůh stvořil svět se zalíbením, tedy i manželství a rodina jsou dobrá zařízení. Co Bůh spojil, člověk rozlučovat nemá. Na druhé straně žádá Kristus od těch, kteří jej následují jako učedníci, nezávislost na rodině. Mají-li být cele na jeho straně, musejí být schopni opustit svoje rodiny. Rodina je pro ně překážkou cesty k nejvyšší metě, konkurencí. Boží království je rodině nadřazeno. Kdo se zasvětil Bohu, má žít v celibátu.“ (Matoušek, 1993, str. 19)

Rodina ve středověku je tedy orientována na Krista. Má v ní panovat vzájemná služebnost a úcta. Úkolem je plodit děti a vše, co reguluje počet dětí v rodinách, je hříšné. Počet obyvatel byl také závislý na živelných pohromách, jelikož se lidé živilí zemědělstvím,

či nemoci. Průměrný věk byl přibližně poloviční než dnes. Ke koni středověku byly zřizovány první nalezince, avšak přežila jen malá část dětí. Evidují hojné potraty, i přes protipotratová prohlášení církve.

Rodiny na vesnici byly v průměru větší než rodiny ve městech. Velkou rodinu si ve městech mohli dovolit jen nejmajetnější lidé. Muži ve městech odkládali sňatek na pozdější dobu, až když byli ekonomicky soběstační a mohli zabezpečit rodinu. Kdežto na vesnici se muži ženili o poznání dříve, aby mohli obohatit rodinu o pracovní síly. Ve středověku bylo soužití rodin převážně třígenerační. Až na konci období se začalo bydlení střední a starší generace oddělovat. (Matoušek, 1993)

Novověká rodina

Lidé odsuzují odkládání dětí do nalezinců a odesílání dětí na učení do cizích rodin či do internátních škol.

„Hnutí za ženskou emancipaci formulovalo své cíle nejdříve ve Francii a v Anglii. V roce 1791 vydává v Paříži Olympie de Bourges spisek Práva ženy a občanky považovaný za první artikulaci vznikajícího feminismu. Žádá se v něm naprostá rovnost mužů a žen před zákonem a mj. i právo na zcela svobodnou volbu manželského partnera, určenou pouze citovou nákloností. Tak je formálně dovršen proces připravovaný od 12. století, kdy trubadúrská poezie začala slavit kult citového vztahu muže k ženě.“ (Matoušek, 1993, str. 22)

Od tohoto momentu se začíná rozpadat patriarchální rodina. V roce 1792 byl ve Francii uzákoněn rozvod. Manžel měl právo na své mužské potomky, jestliže dovršili věku sedmi let a žena byla rozvodem ekonomicky znevýhodněna. Od roku 1870 ženy dostaly právo na svůj vlastní majetek a byly pro ně zřizovány první vyšší školy. Ženy starší třiceti let, vzdělané, vdané a starající se o domácnost měly po první světové válce volební právo.

Novověká industrializace přenesla obyvatele z rodin do továrny do měst. Byla zavedena povinná školní docházka a děti se tak větší část dne v rodině nevyskytovaly. Na přelomu 19. a 20. století začal v průmyslu pracovat ženy, někdy i děti. Na trhu práce měla žena horší postavení než muž. Práce v domácnosti se jí stala přítěží a celkový tlak společnosti vyvolával v rodině větší napětí. (Matoušek, 1993)

3.6. Moderní rodina

Role rodiny se v dnešním moderním světě uvolňuje právě v souvislosti s majetkoprávními vztahy. Během dvacátého století žena získala značnou samostatnost osobní, finanční a společenskou. Žena nepovažuje za nutné zachovat vztah s mužem kvůli společné výchově dětí. Tlak společnosti vyžaduje ekonomickou aktivitu obou partnerů. V USA se zhruba od 80. let 20. století stalo trendem žít tzv. singles životní styl.

V naší zemi se pojem tradiční rodina rozpadá zhruba od 70. let 20. století, kdy došlo k překonání společenského odsuzování rozvodu. Dnešní generace čtyřicátníků a padesátníků nezná některé vzorce chování, jelikož je nemohli odpozorovat z interakce a komunikace vlastních rodičů. Mají problém s řešením vlastních problémů, nejsou vedeni k úctě vůči partnerovi, k zodpovědné a důsledné výchově dítěte. Nemají úctu k vlastním předkům. Tudíž nemohou tyto základní vzorce chování předat svým potomkům. Nynější třetí generace se hůře orientuje v tradičních hodnotách a možná proto je vědomě hledá.

Mnoho odborníků i laiků má obavy ze setrvání „tradiční“ rodiny. Pro dítě je důležité znát vzorce chování, které se mimo rodinu a pokud možno i s širším okruhem příbuzných, později nemůže doučit.

3.7. Současná rodina

V dnešní době se setkáváme s rodinou, která je obdivuhodně silná, podporující a soudržná, ale také s rodinou, která je problémová, má narušenou některou z funkcí, nezajišťuje bezpečí a rozvoj svým členům. Tyto problémy dokáže rodina vyřešit sama nebo v opačném případě vyhledá odbornou pomoc.

Pro rodiny jsou k dispozici odborné sociální poradenství nebo telefonická krizová pomoc. Rodiny s problémy mohou využít rodinné terapie, kde se s pomocí kvalifikovaného odborníka snaží pomocí nastolení určitých změn dojít k vymizení daného problému. Jejím cílem je dosáhnout takového fungování rodiny, aby byli všichni členové spokojeni.

Rodiny mohou být vlastní a nevlastní, úplné a neúplné. Rodiny téměř dokonalé nebo ty, kterým k dokonalosti chybí jen málo. Dále rodiny, které mají nemocného člena rodiny nebo jsou v těžké životní situaci.

Rodina nevlastní

Rodina je tvořena manželským párem, v němž je jeden z párů vlastním biologickým rodičem dítěte a ten druhý není biologickým rodičem. Tudíž je nevlastním rodičem. Pojem „nevlastní“ je společností spokojováno s představou neštěstí a zla.

Z důvodu přibývajícího počtu rozvodů, přibývá nových manželství a nových nevlastních rodin. Většinou není důvod rozvodu touha po osvobození, ale mnohdy chce jeden z partnerů začít s někým jiným zakládat novou rodinu. Pokud tedy nezačal již před rozvodem a rozvod je tím pádem jen důsledkem.

Dítě se v této situaci musí vyrovnat s mnoha zásahy do života, což může mít velký psychický dopad. V první řadě je to příchod někoho nového, který je pro dítě cizí vychovatel a zasahuje do již zaběhlého rodinného systému. Druhým problémem je, že dítě patří do rodin dvou. Dítě srovnává dvě rodiny a potýká se s otázkami „vlastní - nevlastní“. Třetím okruhem problému je fakt, že s novým nevlastním rodičem přichází i noví příbuzní. Rodina se mění a rozšiřuje o nové babičky, dědečky, strýce, tety a nové přátele. Tato skutečnost vyžaduje vyšší nároky na adaptaci dítěte i blízkých členů rodiny. (Matějček, 1994)

Rodina neúplná

Rodina, která je redukována rozvodem nebo smrtí. V neúplné rodině je absence matky, otce nebo obou rodičů. Může být tvořena svobodnou matkou a dítětem nebo svobodným otcem a dítětem. (Jandourek, 2001)

Přirozený model rodiny stále tvoří muž, žena a dítě nebo děti. V tomto typu rodiny jeden z rodičů schází. Společnost stále vnímá tento model rodiny jako negativní jev. V České republice jsou z důvodu časté rozvodovosti nebo neuzavírání sňatku neúplné rodiny čím dál častější.

Pro dítě může způsobovat tento typ rodiny řadu problémů. Dítě pociťuje absenci mužského či ženského vzoru. Jeden rodič živící neúplnou rodinu může mít také velké finanční potíže. Dítě se v neúplné rodině nemusí cítit dobře, což se může projevat ve školním prospěchu či problémovém chování. U dětí je velká pravděpodobnost, že jim v dospělosti hrozí také vytvoření neúplné rodiny. Ve většině případů je dítě po rozvodu přiděleno matce, neúplnou rodinu tedy tvoří dítě a matka. (Matějček, 1994)

Rodina náhradní

Do náhradní péče se dítě může dostat z mnoha důvodů. Například když rodiče zemřou nebo trpí nějakou poruchou či nemocí a nemohou se o dítě postarat. Setkáváme se i s případy, že se rodiče o dítě postarat nechtějí, jsou týrané fyzicky i psychicky. V takovém případě je dítě rodičům odebráno a je to pro něho nejlepší možné řešení.

Jestliže má dítě tu možnost, může být svěřeno do péče svým prarodičům. Zdáli nemůže být péče zajištěna ve vlastní rodině, má možnost výchovy u náhradní rodiny. Dítě se do náhradní rodiny dostává adoptí. Dítě má všechny práva a povinnosti, jako by bylo vychováváno v rodině vlastní. Dítě dostává jméno od svých nových rodičů a rozdíl mezi vlastní a nevlastní rodinou je téměř vymazán. Další možností náhradní výchovy je pěstounská péče. Náhradním rodičům je dítě svěřeno soudem a dostávají od státu příspěvek na výchovu a vzdělávání. Dítě si nechává své původní jméno a jeho biologičtí rodiče neztrácejí práva a povinnosti. Manželský pár si může osvojit i větší skupinku dětí. Dále děti mohou být vychovávány i v SOS vesničkách, kde jsou svěřeny jedné osobě a získají tak pocit zázemí.

Poslední velice známou možností, kde může být dítě vychováváno, jsou dětské domovy. Stále existují dětské domovy, kde jsou děti řazeny dle věku, mají společné jídelny a ložnice a nastavený jednotný výchovný program. Vznikají ale i nové přebudované domovy, kde jsou vytvořeny jednotlivé bytové komplexy. Zde se skupinkou dětí bydlí dva nebo tři vychovatelé. Dětské domovy zdaleka nejsou tzv. „děčáky“, které jsou společností považovány za vězení pro děti. Mnohé se tam vyvíjí k lepšímu a vychovatelé se snaží dětem poskytnout plnohodnotnou a láskyplnou péči. (Matějček, 1994)

Rodina homosexuálních partnerů

Rodina homosexuálních partnerů s dětmi může tvořit různé formace. Rodina může vzniknout přivedením dítěte z předešlého heterosexuálního manželství do nového homosexuálního partnerství, osvojením dítěte, svěřením do pěstounské péče nebo poručenstvím. Při adoptci nebo pěstounské péči může na první pohled svobodná matka homosexualitu tajit. Další možností je umělé oplodnění či náhradní mateřství. V USA se počet dětí v rodinách homosexuálních partnerů odhaduje na 12-15 milionů. (Sobotková, 2007)

Rodina opuštěná dětmi

Děti mohou opustit rodinu z důvodu nástupu na vysokou školu, kdy domů jezdí jen částečně, nebo si založí svou vlastní rodinu. Rodiče ztrácí svou hlavní roli rodiče a do popředí přichází zpět role manžela a manželky. S takovou změnou se mnozí nemusí snadno vyrovnat. Někteří rodiče propadají depresím a pociťují syndrom „opuštěného hnízda“. Dle psychologů je tato životní etapa velice těžká a dochází při ní k řadě konfliktů a následně i rozvodů.

„Rodina už není v popředí zájmu, tam se dostává profese, případně sociální kontakty. Zdravotní stav už limituje některé aktivity. Manželé si mohou dovolit lišit se v míře, jaká byla v předchozí etapě nemyslitelná. U některých párů dosud drímající rozdíl v hodnotové orientaci – potlačovaný v zájmu dětí – manželský svazek rozbije. Někde se důvodem vztahové krize stane „panika zavírajících dveří“, čili představa, že člověk má poslední možnost navázat milostný vztah, již propadali dříve zejména muži, nyní čím dál častěji i ženy. Vznik i průběh konfliktů je na druhé straně brzděn zkušenostmi, rozhledem, přiměřeným náhledem na sebe, konzervatismem.“ (Matoušek, 1993, str. 63)

Partneři jsou mnohdy nuceni vyhledat odbornou pomoc. Mohou být nespokojeni se sebou samotným, s partnerem, nebo celkově se svým životem, který vede. Odborníci radí, aby si partneři našli nové zájmy a naučili se trávit svůj volný čas společně. Jestliže je soužití vícegenerační, mohou krizí trpět i prarodiče. Vztahy jsou v této etapě velice citlivé a je třeba o ně právem pečovat. Starý člověk může být pro mladší generaci v rodině pomocníkem i partnerem. Jeho největší obavy jsou z jeho vyčlenění a izolace. Jestliže nedokáže efektivně pomoci předchozím generacím, může nabídnout pomocnou ruku v pečování o potomky. Svou pomocí se jedinec cítí plnoprávný a plnohodnotný a tímto předchází jistým nemocem a utrpením. Staří lidé očekávají od svých potomků, že se o ně v jejich nouzi postarají. Mladí lidé ale mnohdy upřednostňují svou kariéru před rodinou a staré lidi svěřují do péče institucí. Stejně tak posílají své děti brzy do školy. (Matoušek, 1993)

Charakteristické znaky současné rodiny:

- V nejvíce případech se jedná o rodinu dvougenerační (rodiče a děti). Vícegenerační soužití je v dnešní době spíš výjimkou.
- Upřednostňování vlastních potřeb před zájmy celku.

- Obavy z trvalosti vztahu (partnerství na zkoušku, dlouholetý vztah s dětmi bez formální stránky manželství, úmyslné partnerství bez dětí)
- Odkládání rodičovské role na pozdější dobu. Neochota měnit životní styl, opustit kariéru.
- Dvoukariérové rodiny, kdy je péče o děti předána z velké části někomu jinému.
- Psychologická nezralost partnerů při první intimní zkušenosti.
- Velká tolerance vůči rozvodům. Možný únik z manželství z důvodu momentální nespokojenosti.
- Omezování pravidelných mezigeneračních kontaktů.

Tabulka č. 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny dle I. Možného:

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	sex, děti	děti	NELEGITIMIZUJE
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	otec	otec-matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	náboženský, církevní	občanský	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

(Možný, 2006)

3.8. Dvoukariérové rodiny

Termín „dvoukariérové rodiny“ využíváme jako odborné označení. Jak nám již název napovídá, jedná se o rodiny, kde si oba rodiče budují svou kariéru. Žena i muž vykonávají určité povolání, které vyžaduje vhodnou kvalifikaci. Předpokládá se od nich neustálé sebevzdělávání a vysoké pracovní nasazení. Jejich pracovitost a píle mnohdy vede k profesionálnímu růstu. Jestliže se na dvoukariérové rodiny zaměříme blíže, můžeme rozeznat dva typy.

V první řadě to jsou vrcholově angažovaní manželé. Jsou to například tvůrčí umělci, vysoce produktivní vědci, špičkově řídicí pracovníci politického i hospodářského života. Manželé mohou mít stejné nebo téměř stejné společenské uplatnění. Skupina takto produktivních rodičů je velice malá a nepředpokládá se, že by se měla ve větší míře rozšiřovat.

Druhou skupinu tvoří partneři, kteří mají odpovědné a dobře odměňované povolání. Tato skupina není tak tvůrčí, jako předchozí, ale je o poznání větší. Jsou to povolání, které většinou vyžadují vysokoškolské vzdělání, například lékaři, inženýři, středoškolští profesori, odborní pracovníci řídicích a správních aparátů. Sovětská sociologie pro tuto skupinu lidí užívá termín „inteligence masových profesí“.

Muži svou kariéru budují většinou dřív než ženy. Ženy se zpravidla starají o domácnost a jsou s dítětem na mateřské dovolené. Žena má možnost v tomto období budovat svou kariéru, jestliže v rodině pomáhá třetí osoba, například některý z prarodičů. Dnešní moderní doba se také vybízí k zaměstnání rodinné chůvy. Matky jsou na děti z největší části fixovány, když jsou děti malé. S přibývajícím věkem dítěte se ženy začínají zaměřovat na svou vlastní kariéru. V případě, že žena vydělává více a je schopná zaopatřit rodinu lépe než muž, předpokládá se, že na mateřské dovolené zůstane otec.

Muži jsou s povoláním spokojenější, jestliže si ho sami vybrali. Hraje zde roli zajímavost a různorodost práce, vztahy se spolupracovníky, uplatnění své kvalifikace. Často si svou práci tvoří vlastní identitu. Rádi jsou samostatní, organizují práci a pracují přesčas. Ženy naopak rády pracují s lidmi. Chtějí klidné nestresující pracovní místo, aby se mohly i nadále soustředit především na rodinu. Muži od žen očekávají bezpečné zázemí domova. Ženy jsou zase nespokojeny, když muž tráví příliš mnoho času v práci a nevěnuje se rodině a domácím povinnostem.

V dnešní době se uzavírání sňatku a pořizování prvního dítěte prodlužuje. Ženy průměrně dokončují vysoké školy ve svých 25 letech a poté nastupují do prvního zaměstnání. Tímto lze říci, že si svou kariéru budují podstatně dříve, než v minulosti. (Možný, 1983)

Porovnání jednokariérových a dvoukariérových rodin

Muži, kteří si budují svou kariéru, jeví stejný zájem jak o zaměstnání, tak o rodinu. Kdežto nekariéroví muži dávají přednost více rodině. Přednost práci dávají muži z jednokariérových rodin, jelikož mají možnost větší seberealizace a v domácnosti nemají žádné povinnosti. Na tyto muže bývají často kladeny nároky ze strany manželky, aby si rozložili čas na rodinu a práci rovnoměrně. U takovýchto rodin většinu práce o domácnost vykonává žena. V dvoukariérových rodinách je rozložení péče o domácnost a rodinu rovnoměrně rozdělená a není důvod k tomu, aby to bylo jinak.

Společnost se drží stereotypu, že muž z jednokariérové rodiny nemůže převzít větší podíl povinností v domácnosti. Normou je, že ženě pomáhají pouze v některých činnostech. Ženy upřednostňují zaměstnání před rodinou až okolo 45 věku. V těchto letech už mají jejich děti vyšší věk a nepotřebují takovou péči nebo už si budují vlastní rodinu. Jestliže chce žena zvládat kariéru i dítě zároveň, často volí v domácnosti pomocnou sílu a v zaměstnání zkrácený pracovní úvazek. Do domácnosti vzhledem k časové úspoře volí takové spotřebiče, které ji usnadní práci. Ženy se na rozdíl od mužů vždy i přes kariévní touhu snaží upřednostnit rodinu a předcházet vzniku konfliktů a tím i rozpadu celé rodiny.

4. Charakteristika dítěte v období dospívání

4.1. Vymezení období pubescence

„Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Začíná přibližně v 11 letech a končí dosažením dospělosti ve 20 letech. První fáze dospívání je časově lokalizována přibližně mezi 11. a 15. rok, s určitou individuální variabilitou, danou v tomto případě především geneticky. Toto období je označováno jako pubescence. Dochází v něm ke komplexní proměně všech složek osobnosti dospívajícího. Nejnápadnější je tělesné dospívání, spojené s pohlavním dozráváním. V souvislosti s ním se mění zevnějšek dospívajícího a stává se podnětem ke korekci sebepojetí.“ (Vágnerová, 1999, str. 157)

Obdobní pubescence můžeme rozdělit do dvou fází. První fází je prepuberta, pro kterou je typické začínající pohlavní dospívání a zrychlený růst. U dívek tohle období končí nástupem menstruace zhruba od 11. do 13. let. U chlapců je fyzický vývoj asi o 1 až 2 roky opožděn a končí první emisí semene – noční polucí.

Druhou fází je vlastní puberta. Nastupuje po ukončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. U dívek se schopnost oplodnění dostavuje zpravidla až po 1 - 2 letech od první menstruace, kdy mají pravidelný ovulační cyklus. Chlapci reprodukční schopnosti dosahují až po dokončení vývoje hlavních sekundárních pohlavních znaků. Období můžeme vymezit zhruba od 13. do 15. let. (Vágnerová, 1999)

„Vývojové úkoly v dospívání

*R. J. Havighurst a L. Cole: **Dospívání (12 - 18 let)** - intelektuální zrání, volba povolání, aktivní trávení volného času, dosažení citové zralosti, zájem o opačné pohlaví, emancipace od rodiny, sociální zrání, osobní životní filozofie.*

*H. Wallon: **Puberta (13. - 15. rok)** - tělesné dospívání a akceptování tělesných změn, dosažení úrovně formálních operací v myšlení, rozvoj emotivity, intenzivní sebeuvědomování, sebepoznávání a sebeformování, pocit kompetence fluktuuje se zážitky nejistoty, přijetí sexuální role, zařazení do skupin vrstevníků, heterosexuální vztahy.“ (Čačka, 2000, str. 120)*

4.2. Změna rodinných vztahů v období pubescence

Jedinci v období dospívání si tvoří vlastní identitu a nechtějí, aby s ním rodiče jakkoliv manipulovali. Nechtějí zrušit jejich citové vztahy k rodičům, ale vyžadují jejich proměnu. Jejich infantilní závislost chtějí nahradit vyrovnanějším a zralejším vztahem. Rodina stále poskytuje pocit jistoty a bezpečí a i když je jen v symbolické rovině, plní stejný účel. (Vágnerová, 1999)

Vztah k matce je v období puberty typický odmítáním nadměrného pečovatelského, hlídání a dávání rad. Matka na tyto snahy úniku dítěte může reagovat pocitem nevděku a nespravedlnosti. Matky své dcery podporují v rozvoji ženské role.

Otec dává synovi určitý vzor mužské identity. Vyžadují po něm, aby byl dobrý organizátor, poradce a emocionální opora všech členů rodiny. Děti oceňují, když je otec kamarádský, svědomitý, statečný, optimistický, rozvážný a přiměřeně přísný. Naopak odsuzují kouření, pití alkoholu, hazard, odcizování se a narušování vztahů rodiny.

I když se i v dobře fungujících rodinách vzájemné kontakty mnohdy snižují, harmonické vztahy jsou pro dospívajícího jedince základem pro pocit jistoty a bezpečí. Nevlídně zde působí například televize a sociální sítě. Rodina dítěti pomáhá v rozhodování a řešení různých problémů. (Čačka, 2000)

4.3. Mezilidské vztahy v období pubescence

Přátelství

Pubescenti kladou na přátelství vysoké požadavky. Od přítele očekávají věrnost, nekompromisní oddanost a věčné přátelství. Kamaráda si zprvu vybírají dle vnějších znaků. U dívek vyžadují hezký vzhled, štíhlost, milé jednání a u chlapců sílu, zručnost a odvalu. Časem však přikládají větší pozornost k vnitřním charakteristikám, jako je intelekt, charakter, morální a společenské hodnoty.

Po přátelství touží jedinec ve všech životních fázích a v období dospívání je tento chtíč nejintenzivnější. Obzvláště tito jedinci potřebují projevy úcty, uznání, naděje a sebe-potvrzení. Mezi charakteristické znaky přátelství řadíme otevřenost, vzájemnou důvěru a preferenci před jinými. Přátelství na lidi obecně velice kladně působí, bývají se sebou spokojenější, lépe se hodnotí, považují se za dostatečně kompetentní. Dokáží lépe porozumět lidem ve svém

okolí i sobě. Dospívající díky přátelství poznávají odpovědnost za druhé, vzájemnou loajalitu, vcítění, pomoc a podporu. (Čačka, 2000)

Partnerské vztahy

Z počátku puberty se chlapci dívek straní a vyhledávají společnost hochů. Děvčata se již ve věku 12 – 14 let začínají zajímat o starší chlapce a snaží se upoutat jejich pozornost. Mezi vrstevníky v období osmé a deváté třídy panuje nevraživost, jelikož dívky dozrávají z pohlavního hlediska asi o dva roky dříve. Až postupem času se opačné pohlaví stává vzájemným předmětem tužeb a snů.

Pro dívky je typickým tzv. „zbožňování“, kdy opačné pohlaví až slepě obdivují. Předmětem obdivu může být zpěvák, učitel, herec apod. Jde o nezralou formu lásky a probouzejí se projevy pohlavního pudu.

V pozdějším věku 14 – 16 let se pubescenti setkávají s prvními heterosexuálními kontakty. Chlapci předvádí svou zdatnost, odvahu, vtip či dovednosti. Mnohdy se snaží vyzdvihnout svou „dospělost“ kouřením, chvástáním apod. Dívky se snaží upoutat pozornost hezkým účesem či oblečením. Dospívání se tedy projevuje značným strojením a pózováním.

V období od 17 let nastává první sbližování s opačným pohlavím. Chování se stává stabilnější a přirozenější. Mladí mají touhu s někým chodit a někoho milovat. První zamilování sebou přináší mnoho pozitivních zážitků a vývojových podnětů. Mladí lidé spolu chodí na procházky, kulturní akce a zařízení. V opačném případě může láska přinést zklamání a rozčarování, jestliže je jeden z partnerů nezodpovědný a citově nezralý.

U mladých lidí můžeme hovořit o „školní lásce“, kdy je spojeno přátelství s erotickými prvky. Souvisí s častým střídáním partnerů a určitým odkládáním odpovědnosti. U dospělých tato forma „lásky“ vyvolává znepokojení. Jedince to může negativně poznamenat v navazování kontaktů i dalším sexuálním životě. (Čačka, 2000)

Rané manželství a rodičovství

Jedinci jsou už na prahu dospělosti schopni navazovat trvalejší heterosexuální partnerské vztahy. Dokáží si založit rodinu a budovat v ní citové zázemí. Většina adolescentů ale po manželství a rodičovství ještě netouží.

Často je důvodem uzavření manželství těhotenství. Rodiče v mladém věku jsou mnohdy nezralí, nepozorní a málo zodpovědní. Mladým matkám chybí dostatek empatie a projevují menší iniciativu a vynalézavost. Nemají motivaci věnovat dítěti dostatečnou péči. Rodičovství mladí lidé vnímají jako trest za lehkomyšlnost a neodpovědnost. Obvykle svou rodičovskou roli nepřijímají a dítě není součástí jejich osobní identity. (Čačka, 2000)

5. Domácí práce

Domácí práci lze chápat jako neplacenou práci vykonávanou v domácnosti. Slouží k uspokojení potřeb svých i ostatních a především k zajištění chodu domácnosti. Zahrnuje činnosti jako je péče o dítě, příprava jídla a pití, praní, žehlení, vysávání, vynášení koše, stlaní postelí, úklid společných prostorů, nakupování apod. Rodiče také musí řešit ekonomický rozpočet, plánování a koordinaci chodu domácnosti a v neposlední řadě emocionální podporu ostatních členů v rodině.

Plnění domácích prací má významný vliv na formování vztahů mezi partnery a jejich způsob života. V dělbě domácích prací se významně projevuje profesionální činnost ženy. Tradiční ženská a mužská role prochází ve společnosti určitými změnami a patrně se ještě hodně změní. To se odráží v dělbě domácích povinností, které jsou tradičně spojovány s ženským a mužským pohlavím.

Nejen rychle stoupající zaměstnanost žen se odráží ve způsobu života, ale významně se také projevují demografické vlastnosti rodiny. V současnosti je menší porodnost, což je důsledkem méně početnějších rodin. Rodiny žijí v úzkém rodinném kruhu, což jsou zpravidla rodiče a děti bez ostatních příbuzných. Domácí práce se ve většině případů rozděluje mezi rodiče. Menší počet dětí se projevuje mnohdy v osvobození od domácích povinností.

Domácí práce zabere určitý čas člověka, který by mohl strávit jinými aktivitami, například společenské styky, relaxování, sebevzdělávání, kultura a sporty. Ženy povinnostmi o domácnost tráví až polovinu mimopracovního času, muži skoro až třetinu mimopracovního času. Rozdělení domácích prací značně ovlivňuje každodenní způsob života rodiny. Z historického hlediska lze říci, že se rozdíl mezi mužem a ženou v oblasti domácích prací postupně vyrovnává. I když jsou rozdíly společností přijímány stále jako určitá tradice, která muže osvobozuje od vykonávání domácích prací. Muži často dbají své důstojnosti a neradi se dle jejich názoru snižují k vykonávání typicky ženských domácích prací. Naopak ženy si zakládají na statusu dobré hospodyňky. Tato tradice se mnohdy projevuje při výchově chlapců a dívek. Skutečnost se ale začíná měnit a muž je veden k pomoci své ženě a v rodině se spravedlivě domácí práce rozděluje. Způsob rozdělení nesouvisí ale jen s pohlavím člověka, ale také s obtížností vykonávané práce, věku, zdatnosti apod. (Tomášek, 1973)

Jednotlivé domácí práce:

Nákup spotřebního zboží: Nakupování závisí na počtu členů v rodině a výšce příjmu jedince v domácnosti. Další roli hraje také místo bydliště. Na vesnici může být jinak materiálně vybaven obchod, než ve větším městě a od toho se odvíjí, zda člen musí dojíždět někam dál na větší nákupy.

Kuchyňské práce: Činnost je základem domácích prací, která denně vyžaduje mnoho času. Zařadíme zde přípravu jídel, servírování jídla, umývání a následný úklid použitého nádobí. Ženy těmto pracím zpravidla věnují mnohem více času než muži. Společnost stále spojuje ženy a kuchyni dohromady. Z důvodu úspory času se do popředí začíná stavět průmyslová výroba hotových jídel a polotovarů.

Čištění, opravy a ošetření oblečení a obuvi: Nejčastěji vykonávanou činností je praní prádla. Lidé mají možnost využít další specializované instituce, například čistírny, prádelny apod.

Úklid a údržba domu nebo bytu: Zde zařadíme vysávání a vytírání podlahy, utírání prachu, stlaní postelí, zalévání květin, vynášení odpadků, umývání vany, umyvadla a toalety apod. Obyvatelstvo žijící ve velkých městech, začíná projevovat zájem o úklidové služby.

Práce na zahradě: Činnosti můžeme rozdělit na dva typy. První typem je práce, která je pro člověka koníčkem, například sázení okrasných květin a stromů, pěstování ovoce a zeleniny, apod. Druhý typ práce vyžaduje větší fyzickou zdatnost, například sekání dřeva, sekání trávníku, chov domácích zvířat apod.

5.1. Dělbá práce v rodině na venkově a ve městě

Na venkově se děti do domácích prací zapojují zcela samozřejmě. U svých rodičů vidí, že se ihned po svém zaměstnání chystají opět do pracovního procesu tentokrát v domácnosti a hospodářství. Děti začnou vzdorovat, až když jim nároky na domácí povinnosti začnou zaplňovat všechny jejich volný čas. To se ve většině případů stane dívkám, jelikož je chlapcům tolerována větší volnost.

Na vesnici se o domácnost starají oba rodiče, což je také vzorem pro chlapce i dívky. Ve městě to takhle nefunguje. Zde se převážně domácím činnostem věnuje žena. Sotva přijde z práce, začíná další směnu. Muž je touto dobou většinou ještě v práci. Jestliže je doma,

pomůže v domácnosti jen velice málo. Svůj čas tráví čtením novin nebo sledováním televize. Otec je pro svého syna vzorem a může mu z toho vyplývat, že doma taky nemusí nic dělat.

Ve městské dobře zaopatřené rodině s jedním nebo dvěma dětmi je menší možnost zapojení do domácích prací. K hlavním činnostem ve městech patří vaření, uklízení a praní, což jsou převážně ženské práce. Takzvané mužské práce zde nejsou potřeba tak často. Ojedinele jsou potřeba drobné opravy a jednou za delší dobu je potřeba vymalovat. Na vesnici má muž na starost dům, kde ho obvykle čekají opravy a stavění, starost o zahradu, která zahrnuje péči o trávu, záhony, stromy, hospodářská zvířata a zemědělské stroje.

Každé dítě by mělo vykonávat nějakou domácí práci. V městské moderní rodině práce nezastává funkci ekonomickou, ale psychologickou. Zejména chlapci by měli mít své domácí povinnosti vůči rodině a učit se tak své zodpovědnosti. Na druhu práce je dobré se s dítětem dohodnout a dbát ohledy na jejich školní či mimoškolní činnosti. (Matoušek, 1997)

Matoušek (1997) uvádí několik rad pro rodiče, jak zapojit chlapce do domácích prací:

- *„Domácí povinnosti je dobré dítěti určovat po domluvě s ním. Přitom je třeba vycházet z jeho zatížení školou i mimoškolními činnostmi.*
- *Dlouhé debaty o plnění domácích povinností jen kalí domácí pohodu, zřídka přinášejí nápravu. Místo vyčítání trvejte na plnění dohod.*
- *Je třeba počítat s tím, že dítě své povinnosti zastane hůř, než byste je zastali vy. Oceňována by měla být snaha dítěte je vykonávat, nikoli perfektní výsledek.*
- *Chlapec má vždycky mít nějaké povinnosti vůči své rodině. Když některou odmítá, je třeba se ho ptát proč. Dá-li se jeho důvod k odmítnutí uznat, je třeba se ptát, kterou jinou povinnost je ochoten převzít.“ (Matoušek, 1997, str. 110)*

Praktická část

Tato část diplomové práce je zaměřena na mapování dělby práce v rodině z pohledu dětí staršího školního věku. Sledovali jsme míru angažovanosti jednotlivých členů rodiny v domácích pracích. Zaměřili jsme se na skupiny žáků šestých a devátých tříd. Zkoumali jsme rozdíly zapojení v jednotlivých domácích pracích z hlediska věkové kategorie a pohlaví dětí, v rodinách s vyšším vzděláním a v rodinách bydlících na venkově či ve městě. Stanovili jsme si čtyři hypotézy, které jsme ověřovali formou dotazníku a získaná data použili při zpracování a vyhodnocení.

1. Cíl výzkumu

1. Zjistit, v jaké míře se dnešní děti staršího školního věku podílejí na vykonávání jednotlivých domácích prací.
2. Zjistit, zda je zapojení chlapců a dívek do chodu domácnosti rovnoměrně rozděleno.
3. Zjistit odlišnosti zapojení dětí s ohledem na vzdělanost rodičů a místo bydliště.

2. Stanovení hypotéz

Při tvoření hypotéz, je třeba dodržovat tři základní požadavky, které jsou občas nazývány jako „zlatá pravidla“ hypotézy:

- Hypotéza je tvrzení, které vyjadřujeme oznamovací větou. Kdežto výzkumný problém je dobré vyjádřit větou tázací.
- Hypotéza vyjadřuje vztah mezi dvěma proměnnými. Proto musí být vyjádřena jako tvrzení o rozdílech, vztazích nebo následcích.
- Hypotéza musí jít empiricky ověřit. Proměnné, o kterých ve výzkumu hovoříme, musí být měřitelné. (Chráška, 2016)

Hypotéza 1: Předpokládáme, že jsou starší děti více zapojovány do péče o domácnost než děti mladší.

Hypotéza 2: Předpokládáme, že jsou děti zapojovány do chodu domácnosti bez ohledu na pohlaví.

Hypotéza 3: Předpokládáme, že se děti z města častěji podílejí na dělbě domácích prací než děti z vesnice.

Hypotéza 4: Předpokládáme, že z důvodu profesního vytížení vysokoškolsky vzdělaných rodičů, budou v těchto rodinách děti častěji zapojovány do domácích prací.

3. Použité metody při sběru dat

Pro získání informací jsem zvolila metodu dotazníku. Výhodou tohoto šetření je především nízká časová náročnost a možnost získání dat od velkého množství žáků. Žáci své dotazníky vyplňovali zcela anonymně. Pro práci jsem zvolila otevřené, polootevřené i uzavřené otázky.

V první části dotazníku jsem zjišťovala demografické údaje, které zahrnovaly potřebné informace o dítěti, rodičích a jejich společném typu bydlení. Respondenti měli možnost odpovídat v otevřených a uzavřených otázkách. (viz. příloha č. 1)

Druhá část dotazníku obsahovala 16 jednoduchých polootevřených otázek zaměřených na typy domácích prací. Respondenti měli za úkol zakroužkovat pouze jednu z pěti možných odpovědí. Přičemž poslední varianta byla s možností rozepsání vlastní odpovědi. (viz. příloha č. 2)

„Otázka polootevřená – vyskytuje se v s-gickém = dotazníkovém šetření či v interview jako kombinace otázky otevřené a otázky uzavřené. Je pokusem o spojení jejich výhod a potlačení nevýhod. Zahrnuje vedle předem stanoveného výčtu nabízených odpovědí také možnost volného vyjádření respondenta. Tím je zachována určitá míra standardizace a zároveň je otevřená možnost pro případ, že výčet nezahrnul všechny významné možnosti odpovědi.“ (Maříková, Petrusek, & Vodáková, 1996)

4. Charakteristika vzorku

Výzkum jsme realizovali v měsíci březnu 2018 na Základní škole Nový Jičín, Komenského 68, příspěvková organizace a Základní škole a Mateřské škole Františka Palackého, Hodslavice. Zúčastnilo se celkem 129 žáků základních škol a to 43 dětí ze ZŠ Hodslavice a 86 dětí ze ZŠ Nový Jičín. Mezi nimi bylo 57 dívek a 72 chlapců. Testování proběhlo v šestých a devátých ročnících.

Základní škola Nový Jičín je škola v městě, kterou navštěvují místní děti, ale také dojíždějí děti z okolních vesnic. Základní škola a Mateřská škola Františka Palackého, Hodslavice je menší vesnickou školou.

4.1 Charakteristika vzorku 6. ročníku:

Základní údaje:

- Zúčastnilo se celkem 67 respondentů, z toho 32 dívek a 35 chlapců
- Průměrný věk respondenta je 11,8

Typ bydlení rodiny:

- V městě žije 30 rodin a na vesnici 37 rodin
- V panelákovém domě žije 26 respondentů a v rodinném domě 41 respondentů
- 47 respondentů žije s otcem a 66 respondentů žije s matkou
- 54 respondentů má alespoň jednoho sourozence
- Ve společné domácnosti s prarodiči žije 15 respondentů
- S přítelem matky žije 6 respondentů
- S přítelkyní otce žije 0 respondentů

Základní údaje o rodičích:

- Vzdělání matky: 3 matky se základním vzděláním, 18 matek se středním vzděláním, 46 matek s vysokým vzděláním

- Vzdělání otce: 4 otci se základním vzděláním, 44 otců se středním vzděláním, 19 otců s vysokým vzděláním
- Zaměstnání rodičů je různorodé. Žádný z rodičů není bez zaměstnání nebo na mateřské dovolené

4.2 Charakteristika vzorku 9. ročníku:

Základní údaje:

- Zúčastnilo se celkem 62 respondentů, z toho 25 dívek a 37 chlapců
- Průměrný věk respondenta je 14,8

Typ bydlení rodiny:

- V městě žije 21 rodin a na vesnici 41 rodin
- V panelákovém domě žije 12 respondentů a v rodinném domě 50 respondentů
- 52 respondentů žije s otcem a 59 respondentů žije s matkou
- 47 respondentů má alespoň jednoho sourozence
- Ve společné domácnosti s prarodiči žije 13 respondentů
- S přítelem matky žije 1 respondentů
- S přítelkyní otce žije 0 respondentů

Základní údaje o rodičích:

- Vzdělání matky: 4 matky se základním vzděláním, 39 matek se středním vzděláním, 19 matek s vysokým vzděláním
- Vzdělání otce: 1 otec se základním vzděláním, 49 otců se středním vzděláním, 12 otců s vysokým vzděláním
- Zaměstnání rodičů je různorodé. Žádný z rodičů není bez zaměstnání nebo na mateřské dovolené

5. Výsledky šetření

Následná část práce se věnuje sledování a vyhodnocení, kdo se ze členů rodiny nejčastěji podílí na pracích v domácnosti.

Tabulka č. 1: Podíl jednotlivých členů na domácích pracích u respondentů v šestém ročníku

Otázka	Otec	Matka	Sourozenci	Já	Jiná varianta
1. Kdo připravuje jídlo (i pití)?	6	50	0	3	8
2. Kdo umývá nádobí?	5	23	3	23	13
3. Kdo uklízí prostory domácnosti?	3	41	1	8	14
4. Kdo nejčastěji čistí boty?	9	22	2	10	24
5. Kdo se stará o praní a věšení prádla?	0	58	0	4	5
6. Kdo vysává?	5	16	9	9	14
7. Kdo stele postele?	1	14	0	24	28
8. Kdo umývá vanu, umyvadlo, WC?	5	43	2	9	8
9. Kdo utírá prach?	1	24	8	24	13
10. Kdo žehlí?	0	60	1	2	4
11. Kdo zalévá a stará se o květiny?	6	35	5	12	9
12. Kdo vynáší odpadky?	13	2	9	33	10
13. Kdo zajišťuje technické zázemí domácnosti?	47	5	0	1	14
14. Kdo nakupuje?	7	42	1	6	11
15. Kdo pracuje na zahradě?	23	9	2	1	32
16. Kdo řídí auto?	42	4	1	0	20
Celkem v %	16,42%	41,79%	4,38%	16,51%	20,90%

Komentář k tabulce č. 1:

V šestém ročníku odpovídalo šedesát sedm respondentů. Z tabulky je zřejmé, že děti nejvíce pomáhají s vynášením odpadků, stláním postelí, utíráním prachu a umýváním nádobí. Nejméně se činní při práci na zahradě a pomáháním například se šroubování, výměnou žárovek, sekání dřeva apod.. Řízení auta nelze hodnotit, jelikož děti nejsou plnoleté.

Z výzkumu u rodin respondentů v šestém ročníku vyplývá následující podíl na jednotlivých domácích pracích:

- **Otec se na domácích pracích podílí ze 16,42%.** (Nejčastěji zajišťuje technické zázemí domácnosti, řídí auto a pracuje na zahradě. Nejméně se zapojuje v činnostech manipulujících s prádlem, jako je praní, věšení a žehlení.)
- **Matka se na domácích pracích podílí ze 41,79%.** (Nejčastější činnosti jsou žehlení, praní a věšení prádla či příprava jídla. Nejmenší podíl má na vynášení odpadků, řízení auta a zajišťování technického zázemí domácnosti.)
- **Sourozenci se na domácích pracích podílí ze 4,38%.** (Nejčastěji vysávají, vynášejí odpadky a utírají prach. Nejméně ze všech prací mají podíl na přípravě jídla, praní a věšení prádla, stlaní postelí, zajišťování technického zázemí domácnosti a řízení auta.)
- **Respondenti se na domácích pracích podílejí ze 16,51%.** (Nejčastěji vynášejí odpadky, stelou postele, umývají nádobí a vysávají. Nejméně řídí auto, zajišťují technické zázemí domácnosti a pracují na zahradě.)
- **Ostatní členové se na domácích pracích podílejí ze 20,90%.** (Nejčastěji nakupují, čistí boty a pracují na zahradě. Nejméně pak žehlí, perou a věší prádlo, připravují jídlo a umývají vanu, umyvadlo a toaletu.)

Tabulka č. 2: Podíl jednotlivých členů na domácích pracích u respondentů v devátém ročníku

Otázka	Otec	Matka	Sourozenci	Já	Jiná varianta
1. Kdo připravuje jídlo (i pití)?	6	52	0	1	3
2. Kdo umývá nádobí?	5	34	4	10	9
3. Kdo uklízí prostory domácnosti?	2	37	5	8	10
4. Kdo čistí boty?	5	16	0	8	30
5. Kdo se stará o praní a věšení prádla?	2	45	2	7	6
6. Kdo vysává?	5	23	3	22	9
7. Kdo stele postele?	2	13	2	10	35
8. Kdo umývá vanu, umyvadlo, WC?	4	37	4	8	7
9. Kdo utírá prach?	2	33	9	8	10
10. Kdo žehlí?	3	46	3	5	5
11. Kdo zalévá a stará se o květiny?	6	33	6	8	9
12. Kdo vynáší odpadky?	14	6	7	27	8
13. Kdo zajišťuje technické zázemí domácnosti?	47	1	0	3	11
14. Kdo nakupuje?	22	34	0	1	5
15. Kdo pracuje na zahradě?	30	6	1	3	22
16. Kdo řídí auto?	45	8	0	0	9
Celkem v %	20,06%	42,94%	4,69%	12,90%	19,46%

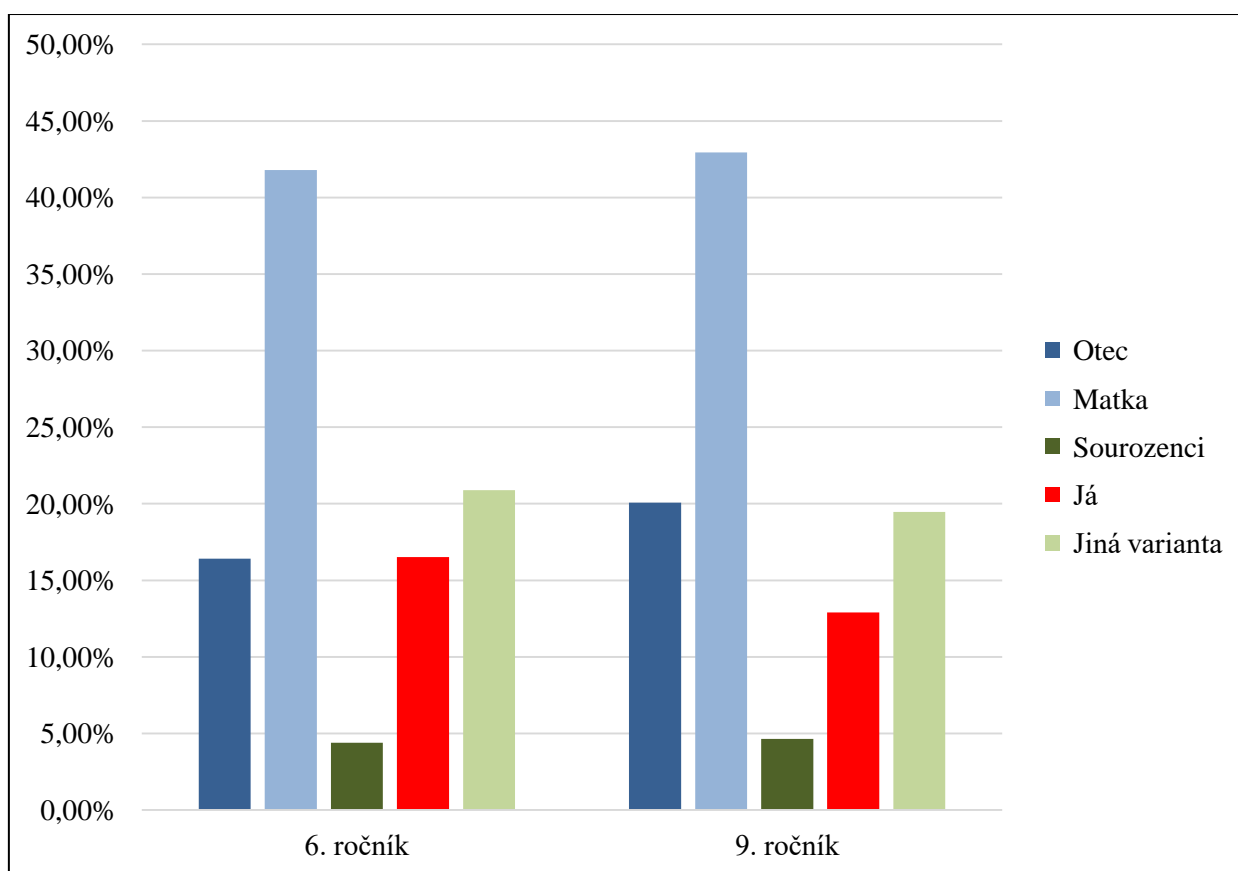
Komentář k tabulce č. 2:

V devátém ročníku odpovídalo šedesát dva respondentů. Z tabulky je zřejmé, že děti nejvíce pomáhají s vynášením odpadků a vysáváním. Nejméně se činní při chystání jídla (pití) a nakupování. Řízení auta nelze hodnotit, jelikož děti nejsou plnoleté.

Z výzkumu u rodin respondentů v devátém ročníku vyplývá následující podíl na jednotlivých domácích pracích:

- **Otec se na domácích pracích podílí ze 20,06%.** (Nejčastěji zajišťuje technické zázemí domácnosti, řídí auto a pracuje na zahradě. Nejmenší podíl má na uklízení společných prostor, praní a věšení prádla, stlaní postele a utírání prachu.)
- **Matka se na domácích pracích podílí ze 42,94%.** (Nejčastější činnosti jsou příprava jídel, žehlení, praní a věšení prádla. Nejmenší podíl má na zajišťování technického zázemí domácnosti, vynášení odpadků a práci na zahradě.)
- **Sourozenci se na domácích pracích podílí ze 4,69%.** (Nejčastěji utírají prach, vynášejí odpadky a zalévají a starají se o květiny. Nejméně ze všech prací mají podíl na přípravě jídla, čištění bot, zajišťování technického zázemí domácnosti, nákupu a řízení auta.)
- **Respondenti se na domácích pracích podílejí ze 12,90%.** (Nejčastěji vynášejí odpadky, umývají nádobí a stelou postele. Nejméně řídí auto, připravují jídlo a nakupují.)
- **Ostatní členové se na domácích pracích podílejí ze 19,46%.** (Nejčastěji stelou postele, čistí boty a pracují na zahradě. Nejméně pak připravují jídlo, žehlí a nakupují.)

Graf č. 1: Procentuální podíl členů rodiny v domácích pracích k tabulce č. 1 a č. 2

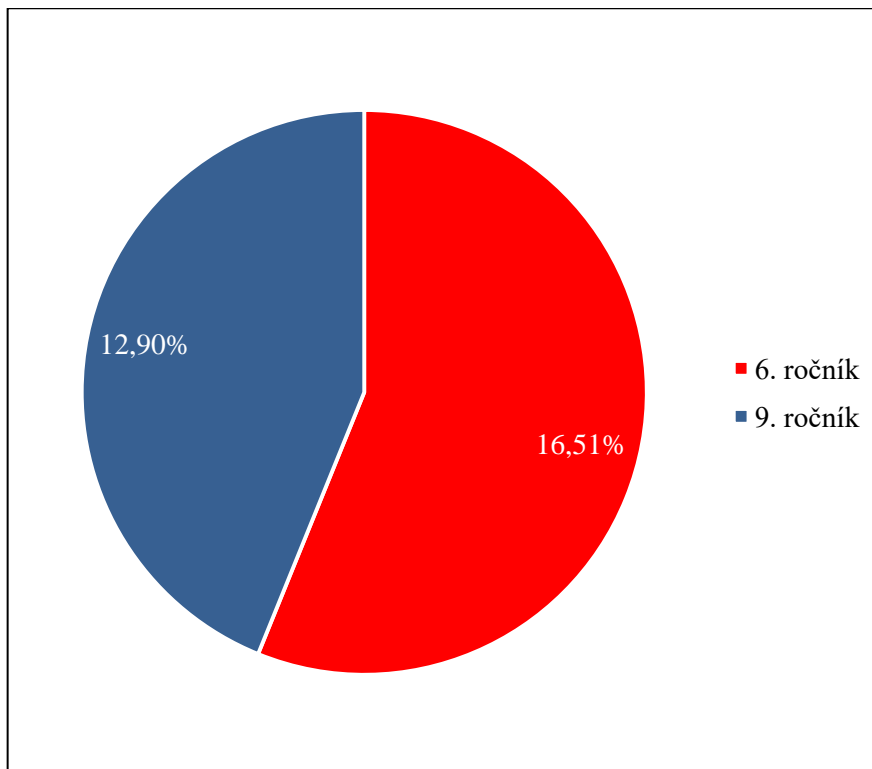
Komentář ke grafu č. 1:

Graf vyznačuje procentuální údaje z tabulky číslo 1 a tabulky číslo 2. Znárodnuje jednotlivý podíl všech členů rodiny v šestém a devátém ročníku. Z grafu je zřejmé, že v obou ročnících se nejvíce na domácích pracích podílejí matky a nejméně sourozenci.

Tabulka č. 3: Procentuální podíl členů rodiny v domácích pracích k tabulce č. 1 a č. 2

Ročník	Otec	Matka	Sourozenci	Já	Jiná varianta
6. ročník	16,42%	41,79%	4,38%	16,51%	20,90%
9. ročník	20,06%	42,94%	4,64%	12,90%	19,46%
Celkový součet v %	18,17%	42,34%	4,51%	14,78%	20,20%

Graf č. 2: Procentuální podíl žáků šestých a devátých ročníků v domácích pracích k tabulce č. 1 a 2

Komentář ke grafu č. 2:

V grafu je znázorněno procentuální zapojení jednotlivých respondentů v šestém a devátém ročníku, které jsou blíže popsány v tabulce číslo 1 a číslo 2. Jako první hypotézu jsme si stanovili porovnání podílu na domácích pracích u respondentů v šestém a devátém ročníku. Z grafu vychází, že se žáci šestých tříd podílejí o 3,61% více než žáci devátých tříd.

Tabulka č. 4: Procentuální podíl žáků šestých a devátých ročníků v domácích pracích k tabulce č. 1 a č. 2

Ročník	Průměrný počet povinností v %
6. ročník	16,51%
9. ročník	12,90%
Celkový součet v %	14,78%

Tabulka č. 5: Podíl dívek a chlapců v domácích pracích

Otázka	Dívka	Chlapec
1. Kdo připravuje jídlo (i pití)?	3	1
2. Kdo umývá nádobí?	16	16
3. Kdo uklízí prostory domácnosti?	7	8
4. Kdo čistí boty?	3	15
5. Kdo se stará o praní a věšení prádla?	5	6
6. Kdo vysává?	18	28
7. Kdo stele postele?	14	20
8. Kdo umývá vanu, umyvadlo, WC?	10	7
9. Kdo utírá prach?	14	14
10. Kdo žehlí?	5	2
11. Kdo zalévá a stará se o květiny?	13	5
12. Kdo vynáší odpadky?	20	40
13. Kdo zajišťuje technické zázemí domácnosti?	0	4
14. Kdo nakupuje?	2	5
15. Kdo pracuje na zahradě?	0	4
16. Kdo řídí auto?	0	0
Celkem v %	14,25%	15,19%

Komentář k tabulce č. 5:

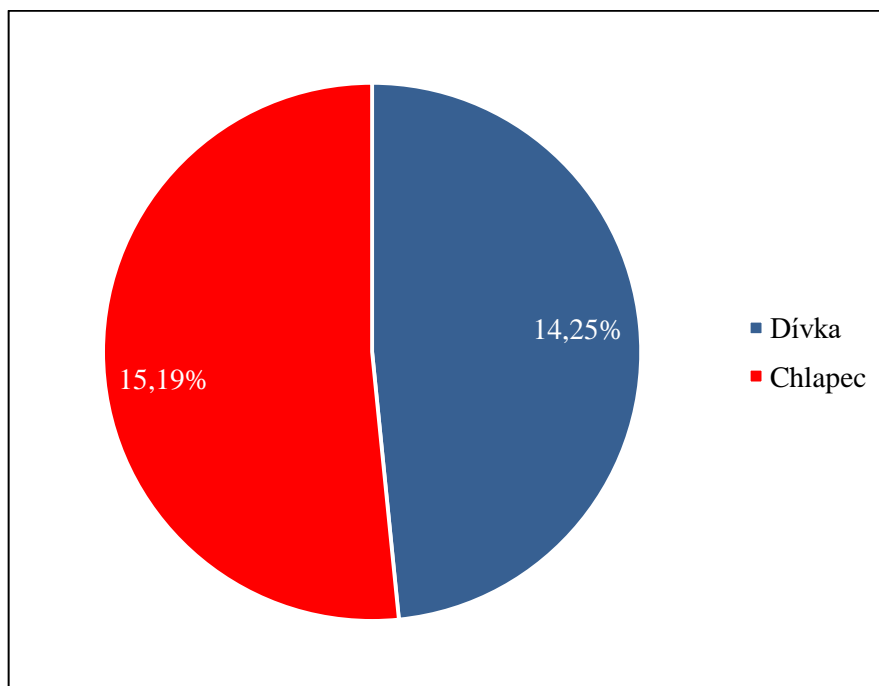
Ve výzkumu bylo zkoumáno 57 dívek a 72 chlapců. Z tabulky je zřejmé, že dívky vůbec nepracují na zahradě. Chlapci nejčastěji vynáší odpadky a vysávají.

Z výzkumu vyplývá následující podíl na jednotlivých domácích pracích:

- **Dívky se na domácích pracích podílejí ze 14,25%.** (Nejčastěji umývají vanu, umyvadlo a toaletu, vynáší odpadky a vysávají. Nejméně zajišťují technické zázemí domácnosti, pracují na zahradě a řídí auto.)

- **Chlapci se na domácích pracích podílejí z 15,19%.** (Nejčastěji umývají vanu, umyvadlo a toaletu, vynášejí odpadky a vysávají. Nejméně řídí auto, připravují jídlo a žehlí.)

Graf č. 3: Procentuální podíl chlapců a dívek ve všech domácích pracích k tabulce č. 5

Komentář ke grafu č. 3:

Ve třetím grafu je znázorněno procentuální zapojení v domácích povinnostech u dívek a chlapců, které je blíže popsáno v tabulce číslo 5. Druhou hypotézou je porovnání podílu na domácích pracích u dívek a chlapců. Z grafu vychází, že se chlapci podílejí z 15,19% a dívky ze 14,25%. Nepatrný rozdíl činí 0,94%.

Tabulka č. 6: Procentuální podíl chlapců a dívek ve všech domácích pracích v tabulce č. 5

Pohlaví	Průměrný počet povinností v %
Dívka	14,25%
Chlapec	15,19%
Celkový součet v %	14,78%

Tabulka č. 7: Podíl respondentů z města a vesnice v domácích pracích

Otázka	Město	Vesnice
1. Kdo připravuje jídlo (i pití)?	1	3
2. Kdo umývá nádobí?	12	20
3. Kdo uklízí prostory domácnosti?	7	8
4. Kdo čistí boty?	7	11
5. Kdo se stará o praní a věšení prádla?	4	7
6. Kdo vysává?	21	25
7. Kdo stele postele?	21	13
8. Kdo umývá vanu, umyvadlo, WC?	6	11
9. Kdo utírá prach?	11	17
10. Kdo žehlí?	1	6
11. Kdo zalévá a stará se o květiny?	11	7
12. Kdo vynáší odpadky?	23	37
13. Kdo zajišťuje technické zázemí domácnosti?	0	4
14. Kdo nakupuje?	5	2
15. Kdo pracuje na zahradě?	2	2
16. Kdo řídí auto?	0	0
Celkem v %	16,50%	13,69%

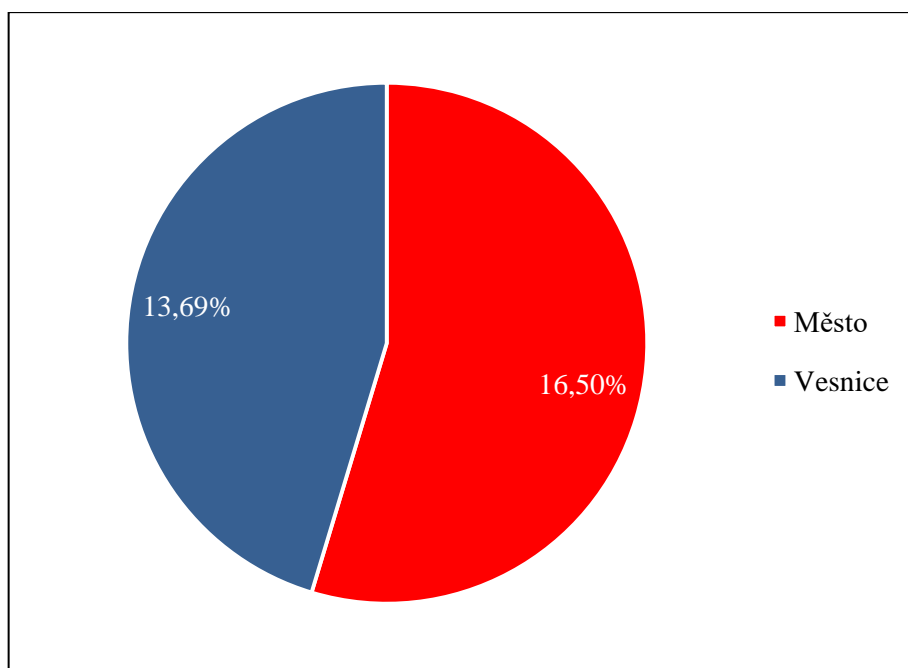
Komentář k tabulce č. 7:

Výzkumu se zúčastnilo 51 respondentů z města a 78 respondentů z vesnice.

Z výzkumu vyplývá následující podíl na jednotlivých domácích pracích:

- **Respondenti žijící ve městě se na domácích pracích podílejí ze 16,50%.**
(Nejčastěji vynáší odpadky, vysávají a stelou postele. Nejméně zajišťují technické zázemí domácnosti, řídí auto, připravují jídlo a žehlí.)
- **Respondenti žijící ve vesnici se na domácích pracích podílejí ze 13,69%.**
(Nejčastěji vynáší odpadky, vysávají a umývají nádobí. Nejméně řídí auto, nakupují a pracují na zahradě.)

Graf č. 4: Procentuální podíl respondentů z města a vesnice v domácích pracích k tabulce č. 7

Komentář ke grafu č. 4:

Z grafu vyplývají procentuální údaje uvedené v tabulce číslo 7. Třetí hypotézou porovnáváme podíl na domácích pracích u respondentů z města a vesnice. Z grafu vychází, že se respondenti z města podílejí na práci ze 16,50% a respondenti z vesnice ze 13,69%. Rozdíl tedy činí 2,81%.

Tabulka č. 8: Procentuální podíl respondentů z města a vesnice v domácích pracích k tabulce č. 7

Místo bydliště	Průměrný počet povinností v %
Město	16,50%
Vesnice	13,69%
Celkový součet v %	14,78%

Tabulka č. 9: Podíl respondentu na domácích pracích z hlediska vzdělanosti rodičů

Otázka	Bez VŠ	Jeden s VŠ	Oba s VŠ
1. Kdo připravuje jídlo (i pití)?	3	0	3
2. Kdo umývá nádobí?	18	10	20
3. Kdo uklízí prostory domácnosti?	11	3	8
4. Kdo čistí boty?	10	7	11
5. Kdo se stará o praní a věšení prádla?	8	2	7
6. Kdo vysává?	30	13	25
7. Kdo stele postele?	21	9	13
8. Kdo umývá vanu, umyvadlo, WC?	11	5	11
9. Kdo utírá prach?	15	12	17
10. Kdo žehlí?	6	0	6
11. Kdo zalévá a stará se o květiny?	11	2	7
12. Kdo vynáší odpadky?	36	16	37
13. Kdo zajišťuje technické zázemí domácnosti?	3	1	4
14. Kdo nakupuje?	4	2	2
15. Kdo pracuje na zahradě?	1	2	2
16. Kdo řídí auto?	0	0	0
Celkem v %	14,87%	15,44%	12,89%

Komentář k tabulce č. 9:

Bez VŠ – ani jeden z rodičů nevystudoval vysokou školu

Jeden s VŠ – jeden z rodičů vystudoval vysokou školu

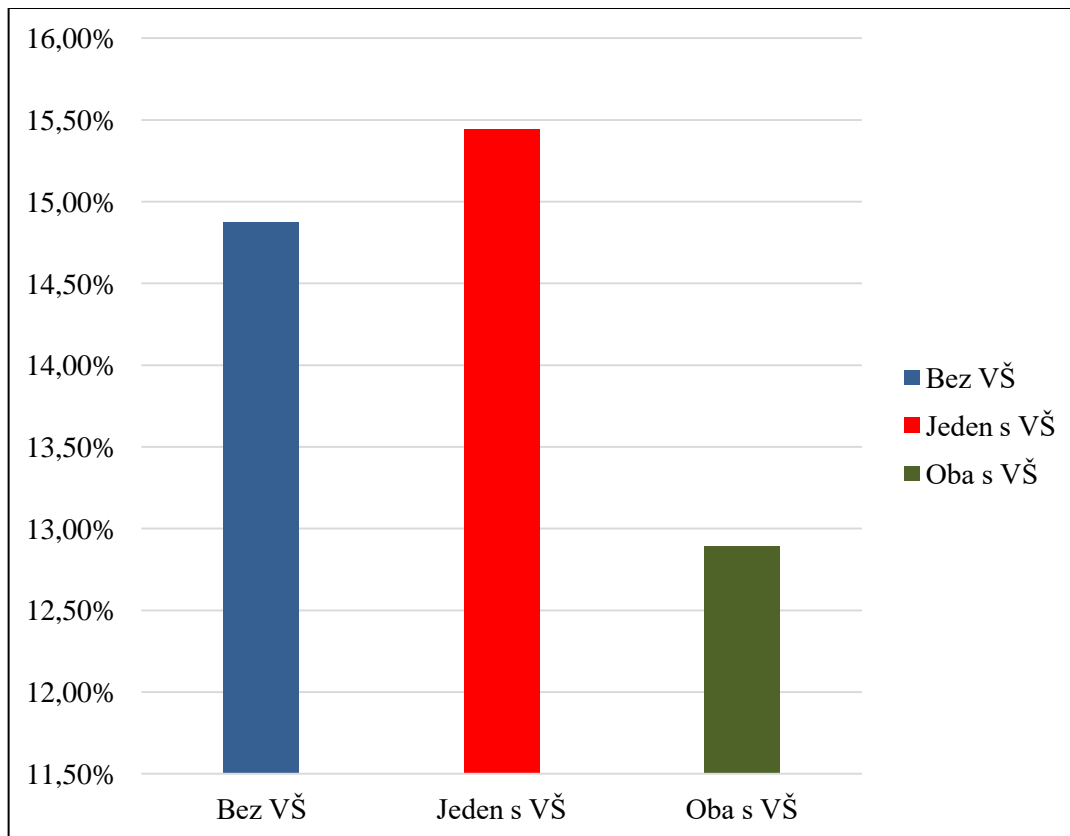
Oba VŠ – oba rodiče vystudovali vysokou školu

Vysokoškolské vzdělání má 19 matek a 12 otců. Z tabulky je zřejmé, že v rodině, kde má jeden z rodičů vysokoškolské vzdělání, respondenti nepřipravují jídlo a nežehlí. Nejvíce zastoupená činnost u všech dětí je vynášení odpadků.

Z výzkumu vyplývá následující podíl na jednotlivých domácích pracích:

- **Jestliže v rodině nemá ani jeden z rodičů vysokoškolské vzdělání, podílí se respondent na všech domácích pracích ze 14,87%.** (Nejčastěji vynáší odpadky, vysávají a stelou postele. Nejméně řídí auto, pracují na zahradě, připravují jídlo a zajišťují technické zázemí domácnosti.)
- **Jestliže v rodině má alespoň jeden z rodičů vysokoškolské vzdělání, podílí se respondent na všech domácích pracích ze 15,44%.** (Nejčastěji vynáší odpadky, vysávají a utírají prach. Nejméně připravují jídlo, žehlí a řídí auto.)
- **Jestliže v rodině mají oba rodiče vysokoškolské vzdělání, podílí se respondent na všech domácích pracích ze 12,89%.** (Nejčastěji vynáší odpadky, vysávají a umývají nádobí. Nejméně řídí auto, nakupují a pracují na zahradě.)

Graf č. 5: Procentuální podíl respondentu na domácích pracích z hlediska vzdělanosti rodičů k tabulce č. 9

Komentář ke grafu č. 5:

Graf znázorňuje procentuální zapojení respondentů v domácích pracích z hlediska vzdělanosti rodičů, které je blíže popsáno v tabulce číslo 9. Z grafu je zřejmé, že se nejvíce podílí respondenti v rodině, kde má alespoň jeden z rodičů vysokoškolské vzdělání.

Tabulka č. 10: Procentuální podíl respondentu na domácích pracích z hlediska vzdělanosti rodičů k tabulce č. 9

Vzdělání rodičů	Průměrný počet povinností v %
Bez VŠ	14,87%
Jeden s VŠ	15,44%
Oba s VŠ	12,89%
Celkový součet v %	14,78%

6. Diskuse

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zmapovat podíl na domácích pracích dětí staršího školního věku. Úkolem bylo zajistit základní informace, jakým způsobem a v jaké míře se dnešní děti podílejí na předem stanovených domácích pracích. Byly stanoveny čtyři hypotézy.

Výzkumného vzorku se účastnilo 129 dětí ve dvou věkových kategoriích. Informace byly získány pomocí dotazníku, který děti vyplňovaly ve škole. Získané informace jsou zpracovány z hlediska věku, pohlaví, místa bydliště a vzdělání rodičů.

Z celkového výsledku šetření vyplývá, že se na domácích pracích nejvíce podílí matky a to ze 42,34%. Otcové se podílejí z 18,17%, sourozenci ze 4,51%, respondenti ze 14,78% a jiní členové rodiny ze 20,20%. Jako jiné členy respondenti nejčastěji jmenovali babičky, dědečky, strýce či tety. U otázky, kdo nejčastěji pracuje na zahradě, byla častá odpověď, že nemají zahradu. Objevovaly se také odpovědi, že danou činnost doma neprovádí. Ve výsledcích se potvrdilo, že děti svým rodičům s domácností pomáhají, avšak nejsou nejčastějšími osobami, které činnost provádí.

Hypotéza 1: Předpokládáme, že jsou starší děti více zapojovány do péče o domácnost než děti mladší.

První hypotéza, které předpokládá, že budou starší děti devátých ročníků více zapojovány do domácích prací než mladší děti šestých ročníků, se nepotvrdila. Celkově respondenti provádí 14,78% všech domácích prací. Výsledky šetření nám říkají, že se děti devátých ročníků podílí na domácích pracích ze 12,90% a děti z šestých ročníků ze 16,51%. Přesné výsledky jsou rozpracovány v tabulce číslo 1 a 2.

Děti devátých ročníků se podílejí nejvíce na činnostech, jako je vynášení odpadků a vysávání. Nejméně se pak podílejí na přípravě jídla a nakupování. Děti šestých ročníků nejvíce vynášejí odpadky, stelou postele, umývají nádobí a vysávají. Nejméně zajišťují technické zázemí domácnosti a pracují na zahradě. Děti samozřejmě neřídí auto, jelikož nejsou plnoleté. **H1 se nepotvrdila.**

Hypotéza 2: Předpokládáme, že jsou děti zapojovány do chodu domácnosti bez ohledu na pohlaví.

Druhá hypotéza předpokládá, že jsou děti zapojovány do dělby práce v domácnosti stejnou měrou bez ohledu na pohlaví. Dívky se na domácích pracích podílí ze 14,25% a nejčastěji jsou to činnosti jako umývání vany, umyvadla a toalety, vynášení odpadků a vysávání. Vůbec nezajišťují technické zázemí domácnosti a nepracují na zahradě. Chlapci se podílí na domácích pracích z 15,19% a nejčastěji jsou to stejné činnosti jako u dívek. Rozdílné jsou činnosti, které chlapci neprování a jsou to příprava jídla a žehlení.

Rozdíl mezi zapojením do domácích prací mezi dívkami a chlapci je nepatrný a to 0,94%. Ve výsledcích šetření můžeme pozorovat, že chlapci pomáhají v činnostech, které jsou společnosti vnímány jako typicky ženskými a to je například umývání nádobí a utírání prachu. Tímto se vyvrací genderové stereotypy, které jsou popisovány v kapitole Dělbba práce z hlediska pohlaví. Respondenti také jmenovali jako hlavního činitele při vykonávání činnosti typicky ženské otce. Zde se potvrzuje schopnost dětí napodobovat modely chování svých rodičů. **H2 se potvrdila.**

Hypotéza 3: Předpokládáme, že se děti z města častěji podílejí na dělbě domácích prací než děti z vesnice.

Třetí hypotéza, která předpokládá, že se v domácích pracích činí více děti z města než děti z vesnice, se potvrdila. Děti z vesnice se domácím pracím věnují ze 13,69% a nejčastěji je to vynášení odpadku, vysávání a mývání nádobí. Nejméně nakupují a pracují na zahradě. Děti z města doma pracují z 16,50%. Nejčastější činnosti jsou stejné jako u dětí z vesnic. Nejméně však připravují jídlo a žehlí.

Předpoklad byl, že se činí častěji děti z města. Nutno říci, že v dotazníku byly jmenovány činnosti převážně ve vnitřních prostorách domu či bytu. I když se zapojily čtyři třídy v městské škole a dvě ve vesnické, děti, které bydlí na vesnici, značně převládaly. Žáci často do městských škol z vesnic dojíždějí. Děti z vesnice mnohdy jmenovaly, že pomáhají otcům nebo dědečkům na zahradě, například se sekáním trávy a staráním se o chov domácích zvířat. Dle výzkumu vychází, že se děti z města podílejí o 2,81% více na domácích pracích než děti z vesnice. **H3 se potvrdila.**

Hypotéza 4: Předpokládáme, že z důvodu profesního vytížení vysokoškolsky vzdělaných rodičů, budou v těchto rodinách děti častěji zapojovány do domácích prací.

Poslední čtvrtá hypotéza předpokládá, že jsou děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů více zapojovány v domácích pracích z důvodu jejich pracovního vytížení. Oba rodiče s vysokoškolským vzděláním zapojují děti do domácích prací ze 12,89%, jestliže má alespoň jeden z rodičů vysokoškolské vzdělání, je to z 15,44% a u rodičů bez vysokoškolského vzdělání se děti zapojují ze 14,89%.

Z výzkumu vyplývá, že všechny děti bez rozdílu na vzdělání rodičů nejvíce vynášejí odpadky, vysávají a stelou postele. Nejméně pracují na zahradě, nakupují a připravují jídlo a pití. Je třeba zmínit, že děti s vysokoškolsky vzdělanými rodiči mají často kladeny vysoké nároky od rodičů. Mnohdy navštěvují několik kroužků týdně a poté se doma věnují studiu. Takovéto děti často nemají svůj volný čas, ani prostor na vykonávání domácích prací. Tímto je také ovlivněn výsledek šetření. **H4 se nepotvrdilo.**

Z daného výzkumu lze soudit, že se běžné stereotypy z hlediska typicky ženských a typicky mužských prací mění. Rodina prochází různými změnami. Matka už netráví převážně čas doma, ale dále se vzdělává a buduje svou kariéru. Tohle vede i otce k zapojení v domácnosti a potřebu vykonávat typicky ženské domácí práce. Z výzkumu je zřejmé, že i chlapci vykonávají domácí práce společností přiřazovány k ženám. Můžeme tedy říci, že děti vykonávají takové práce, které vidí u svých rodičů.

7. Závěr

Problematika dělby práce vyplývá ze změn rodinného chování. Jedná se zejména o pokles porodnosti a změny načasování rodinného chování. Model klasické rodiny se v dnešní době mění za alternativní domácnosti. Za alternativní způsob chodu domácnosti můžeme považovat volné soužití partnerů, nemanželsky narozené děti nebo rodiny bezdětné. Muži i ženy se věnují vzdělání, kariéře, ale také dávají do popředí své zájmy a koníčky. V dnešní době se velice často setkáváme s oblíbeným pojmem „life style“, který se v rodinné sféře mnohdy velice odráží. Lidé upřednostňují své potřeby před potřebou založení rodinného života. Snaží se zapůsobit na okolní svět a to i přes vědomí, že mají nejvyšší čas na založení rodiny.

Teoretická část diplomové práce se věnuje vysvětlení pojmů pohlaví, gender a role s tímto tématem spojené. Popisuje diferenciaci mužských a ženských stereotypů. Dále se zabývá klasickými etapami v dospělosti, jako je partnerství, manželství a rodičovství. Popsány jsou určité modely rodin, které například po rozchodu či rozvodu vznikají. Nejobsáhlejší kapitola se věnuje rodině. Zabývá se historickým vývojem až po současnou a moderní rodinu. V další části práce je podrobněji popsán jedinec v období dospívání. Teoretickou část uzavírá téma práce v rodině.

Praktická část je zaměřená na zmapování dělby práce u dětí staršího školního věku. Cíl byl zjistit, jak se děti do chodu domácnosti zapojují z hlediska věku, pohlaví, místa bydliště a vzdělanosti rodičů. Průzkumem jsme také sledovali míru zapojení všech členů rodiny.

Výzkum byl prováděn na dvou základních školách. První byla městská Základní škola Nový Jičín, Komenského 68, kde se zapojilo 86 respondentů a druhá vesnická Základní škola a Mateřská škola Františka Palackého, Hodslavice, kde se zúčastnilo 43 respondentů. Cílová skupina pro naši práci byli žáci na druhém stupni základních škol. Šetření probíhalo metodou dotazníku, kde měli respondenti v první části odpovídat na otázky týkající se demografických údajů v otevřených a zavřených otázkách. V druhé části odpovídali na otázky týkající se dělby domácích prací v polootevřených otázkách. Respondenti velice ochotně odpovídali na zadané téma, které je blíže motivovalo zamyslet se nad vlastním chodem domácnosti. Odpovědi jsou vyhodnoceny a výsledky zpracovány v přehledných tabulkách a grafech. Byly stanoveny čtyři hypotézy, ze kterých se dvě potvrdily a dvě nepotvrdily.

Hypotéza číslo jedna, kterou jsme předpokládali, že budou starší děti více zapojeny do péče o domácnost než mladší děti, se nepotvrdila. Respondenti z devátých ročníků v domácnosti pracují ze 12,90% a respondenti z šestých ročníků ze 16,51%. Druhou potvrzenou hypotézou byl předpoklad, že se respondenti podílí na dělbě domácích prací bez ohledu na pohlaví. Chlapci se zapojují ze 15,19% a dívky ze 14,25%. Rozdíl byl tedy nepatrný. Další výsledky šetření potvrdily třetí hypotézu. Respondenti z měst se podílejí více na chodu domácnosti a to ze 16,50% než respondenti z vesnice, kteří se zapojují jen ze 13,69%. Čtvrtá hypotéza předpokládala, že budou respondenti vysokoškolsky vzdělaných rodičů větší pomocníci v domácnosti. Poslední hypotéza se nepotvrdila. Respondenti v rodině, kde ani jeden z rodičů nemá vysokoškolské vzdělání, pracují ze 14,88%. Jestliže má jeden z rodičů vysokoškolské vzdělání, pracují ze 15,44% a nejméně domácí práce vykonávají respondenti s rodiči, kteří mají oba vysokoškolské vzdělání a to ze 12,89%.

Po výsledném šetření musíme konstatovat, že se genderové nerovnosti postupně vytrácejí. Rozdíly mezi mužem a ženou v domácnosti stále přetrvávají, avšak v našem zkoumání u dětí staršího školního věku, jsou rozdíly jen nepatrné. Členové rodiny mají určitou odpovědnost za vykonávání domácí práce, kterou z důvodu jejího fungování musí dodržovat. Jak budou další generace přistupovat k dělbě domácích prací, se můžeme jen domnívat. Cílem této práce bylo získání a zpracování informací o chodu domácnosti u žáků na druhém stupni základní školy, což bylo splněno.

Seznam použitých zdrojů:

1. BEZDĚKOVÁ, D. (2010). *Genderové role*. Diplomová práce. Olomouc.
2. ČAČKA, O. (2000). *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. 1081-171-2000.
3. GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E., BŮŽEK, A. (2000). *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex. 80-85783-24-X.
4. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál. 978-80-7367-569-1.
5. HORSKÁ, P., KUČERA, M., MAUR, E., STLOUKAL, M. (1990). *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama. 80-7038-011-X.
6. CHALOUPKOVÁ, J. (2006). *Rozdělení domácí práce*. Praha: Sociologická řada SOC-006.
7. CHRÁSKA, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. 978-80-271-9225-0.
8. JANDOUREK, J. (2001). *Sociologický slovník*. Praha: Portál. 80-7178-535-0.
9. JANDOUREK, J. (2003). *Úvod do sociologie*. Praha: Portál. 80-7178-749-3.
10. KARSTEN, H. (2006). *Ženy – muži: Genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál. 80-7367-145-X.
11. KLÍMOVÁ CHALOUPKOVÁ, J., ŠALAMOUNOVÁ, P. (2004). *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 80-7330-062-1.
12. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. (1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. 80-7169-195-X.
13. MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. 80-7184-164-1.
14. MATĚJČEK, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. 80-85282-83-6.
15. MATOUŠEK, O. (1997). *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál. 80-7178-121-5.
16. MATOUŠEK, O. (1993). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. 80-901424-7-8.
17. MATUŠOVÁ, L. (2010.) *Mužská a ženská role v české rodině*. Diplomová práce. Olomouc.

18. MOŽNÝ, I. (2002). *Česká společnost*. Praha: Portál. 80-7178-624-1.
19. MOŽNÝ, I. (1990). *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: BLOK. 80-7029-018-8.
20. MOŽNÝ, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství. 80-86429-58-X.
21. MOŽNÝ, I. (1983). *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. Brno: Universita J.E. Purkyně. 55-993-83.
22. MOŽNÝ, I. (2002). *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství. 80-86429-05-9.
23. NAKONEČNÝ, M. (2009). *Sociální psychologie*. Praha: Academia. 978-80-200-1679-9.
24. OAKLEYOVÁ, A. (2000). *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. 80-7178-403-6.
25. PRŮCHA, J. (1997). *Moderní pedagogika: věda o edukačních procesech*. Praha: Portál. 80-7178-170-3.
26. SATIROVÁ, V. (1994). *Kniha o rodině*. Praha: Institut Virginie Satirové. 80-901325-0-2.
27. SBORNÍK STUDIÍ. (1999). *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: OPEN SOCIETY FUND.
28. SOBOTKOVÁ, I. (2007). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. 978-80-7367-250-8.
29. SOUKUP, V., VODÁKOVÁ, A., VODÁKOVÁ, O. (2000). *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství. 80-85850-29-X.
30. TOMÁŠEK, P. (1973). *Dělba práce v domácnosti a předpoklady socialistického způsobu života*. Brno: Sborník prací Filosofické fakulty Brněnské univerzity.
31. VÁGNEROVÁ, M. (1999) *Vývojová psychologie*. Praha: Portál. 80-7178-308-0.
32. VALCHÁŘOVÁ, L. (2010). *Genderové role*. Diplomová práce. Olomouc.
33. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (2008). *Sociální psychologie*. Praha: Grada. 978-80-247-1428-8.

Internetové zdroje:

<http://rodinadnes.cz/funkce-rodiny/>

http://www.szymb.cz/admin/upload/sekce_materialy/Rodina.pdf

https://cs.wikipedia.org/wiki/Styly_v%C3%BDchovy

<http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/styly-vchovy-v-rodin.html>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_role

<https://citaty.net/citaty-o-rodine/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník – Demografické údaje

Příloha č. 2: Dotazník – Dělbá práce v české rodině

Příloha č. 1:

Dotazník – Demografické údaje

Žiji v rodině s: otcem, matkou, sourozenci, s prarodiči (babičkou, dědečkem), s přítelem mé matky, s přítelkyní mého otce

Bydlíme: v panelákovém bytě x v rodinném domě

Škola: město x vesnice

Třída:

Věk:

Pohlaví: chlapec x dívka

Vzdělání rodičů:

Otec:

Matka:

Povolání rodičů:

Otec:

Matka:

Sourozenci: starší x mladší x žádný

Příloha č. 2

Dotazník – Dělbba práce v české rodině

1. Kdo nejčastěji připravuje jídlo (i pití)?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

2. Kdo nejčastěji umývá nádobí (vkládá do myčky, vyklízí myčku)?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

3. Kdo nejčastěji uklízí společné prostory domácnosti?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

4. Kdo nejčastěji čistí boty?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

5. Kdo se nejčastěji stará o praní a věšení prádla?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

6. Kdo nejčastěji vysává:

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

7. Kdo nejčastěji stele postele?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

8. Kdo nejčastěji umývá vanu, umyvadlo, toaletu (záchod)?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

9. Kdo nejčastěji utírá prach?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

10. Kdo nejčastěji žehlí?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

11. Kdo nejčastěji zalévá a stará se o květiny?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

12. Kdo nejčastěji vynáší odpadky?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

13. Kdo nejčastěji zajišťuje technické zázemí domácnosti (šroubování, výměnu rozbité žárovky, sekání dřeva apod.)?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

14. Kdo nejčastěji nakupuje?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

15. Kdo nejčastěji pracuje na zahradě?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

16. Kdo nejčastěji řídí auto?

Otec

Matka

Sourozenci

Já

Jiná varianta: _____

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alena Šimíčková
Katedra:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	Mgr. Michaela Pugnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	GENDEROVÉ ROLE
Název v angličtině:	GENDER ROLES
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá tématem genderové role v české rodině. Je zaměřena na vymezení pojmů pohlaví, gender, genderové role, partnerství, manželství a rodičovství. Zkoumá odlišnosti mezi mužskou a ženskou identitou. Samostatnou kapitolu tvoří téma rodina. V práci je charakterizovaný jedinec v období dospívání. V praktické části je zmapovaná dělba práce v rodinách u dětí staršího školního věku. Výzkum byl prováděn metodou dotazníku. Výsledky jsou zpracovány a vyhodnoceny.
Klíčová slova:	Gender, genderové role, partnerství, manželství, rodičovství, rodina, dospívání, domácí práce
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the topic of gender role in Czech family. It focuses on defining sex, gender, gender role, partnership, marriage and parenthood. It examines the differences between male and female identities. A separate chapter is the subject of the family. The individual in this thesis is characterized in his adolescence. In the practical part is mapped the division of house works in families in children of older school age. The research was conducted using the questionnaire method. The results are processed and evaluated.
Klíčová slova v angličtině:	Gender, gender roles, partnership, marriage, parenthood, family, adolescence, house works
Přílohy vázané v práci:	příloha č. 1 : Dotazník - Demografické údaje příloha č. 2: Dotazník – Dělb práce v české rodině
Rozsah práce:	71 stran
Jazyk práce:	Český jazyk